Vl. 157

A. R. I. o. 54.

Ehrarda Kittlitz

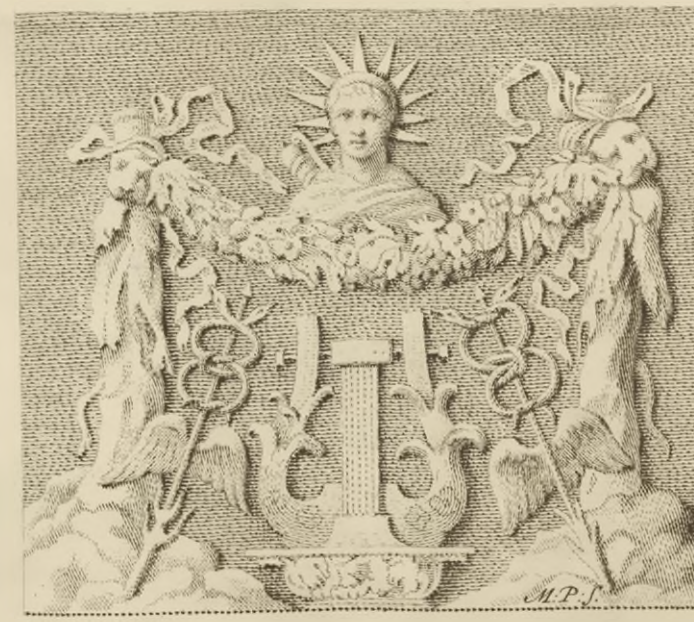
1913.

ante Titulum.

Marcus Pitteri sculpsit Venet:

P. VIRGILII MARONIS
OPERA.
VOL. I.

EX ANTIQUIS MONIMENTIS ILLUSTRATA
CURA, STUDIO & SUMTIBUS
HENRICI JUSTICE
ARMIGERI, RUFFORTHII TOPARCHÆ.

EX BIBLIOTH. GYMN. PAL. SEDIN.

Wyższa Szkoła Pedagogiczna
w Bydgoszczy
Biblioteka Główna

S 2176

AUGUSTO ET INVICTO ROMANORUM IMPERATORI FRANCISCO.

COGITANTI mihi primum de Poëta nobiliſsimo eximia luce colluſtrando, non diu deliberandum fuit, ad cujus pulvinar iſte deponendus eſset. Etenim non meis duntaxat deſideriis, verum etiam quaſi publicis nutibus, Tu MAXIME PRINCIPUM, unus deſignabare, ad quem, cum tutaminis indubitati fiducia, Maro confugeret: Et ad quem potius Maro, quam ad digniſsimum Auguſto ſucceſsorem, à quo tam magnifice liberaliterque olim habitus est, quique dignum laude

virum mori vetuit, ne eo, quo nunc equidem meritis ſuis ſuperbit, ſplendore defraudaretur? Itaque vates novo vultu haud indecoro reſurgens tuis, o REDUX AUGUSTE, faustis penetralibus lætus iterum ſe ſistit, avitumque decus atque præſidium, ſibi ac Mantuæ, deliciis ſuis, prolixe præſtitum, ab Auguſtiſsimi nominis tui præſcriptione denuo expetit. Meorum votorum ſumma est, ut Romanæ aquilæ, fulminis miniſtræ, Te ſtantem Imperii columnam lauro protegant: ut Joſephus Tuus, Iulum Æneæ multis paſsibus ſuperans, Patrem per omnia honoris et felicitatis incrementa ſequatur, noſtra que ætas cum ſera poſteritate perpetuo accinat,

Immortale genus maneat, multosque per annos
ſtet fortuna Domus, et Avi numerentur Avorum.

MAJESTATI TUÆ

devotus

H: Justice.

VITA P. VIRGILII MARONIS.

NATUS est P. Virgilius Maro anno V.C. DCLXXXIV.° Cn. Pompeio Magno et M. Licinio Crasso Coss. Idibus Octob. in pago, qui Andes dicebatur, hodie Pietola, à Mantuâ non procul, septem fere annis ante Octavium, qui postea Cæsar Augustus dictus est. Patrem habuit fortunâ tenui, quem alii figulum; alii primò mercenarium Maii cujusdam viatoris, postea ejusdem generum et agriculturæ deditum tradunt.

Ortum Virgilii miraculis nobilitavit prona in mendacium vulgi admiratio: Matrem pridie quàm pareret, somniasse genitum ex se laureum ramum, quem contactâ terrâ statim excrevisse in maturã arborem, pomis gravatam et floribus: infantem ipsum in lucem prodiisse vagitu nullo: Cùm in

viâ mater partu se levasset, virgam populeam, ut moris erat in illâ regione, ibidem loci statim depactam, ita brevi coaluisse, ut multò antè satas populos adæquaret; quam postea Virgilii arborem dictam, summâ gravidarum et fetarum religione celebratam fuisse. Nunc etiam magum quemdam præcellentem fuisse illum Virgilium, a quo immanis Pausilypi specus excavata est, garrit agrestis vicinia.

Cremonæ primum studiis eruditus, anno fere ætatis decimo sexto Mediolanum se contulit, ubi virilem togam sumsisse traditur eo forte ipso die, quo Lucretius vitâ decessit; quasi eum Musæ tanti ingenii heredem jam tum ostentarent. Haud ita multo post concessit Neapolim. Quibus in oppidis, ardens ingenito amore Poëseos, ac totam vim ejus animo præcipiens, accinxit se ad tantum opus omni genere studiorum. Non ille Poësim ita aggressus est, ut inanem sonitum cieret; non crudam adhuc Musam et primo haustu statim ebriam in Parnassum intulit; sed cùm eam esse existimaret artem, quam subsidio niti oporteret artium maximarum, in studiis latens tandiu excoluit animum, donec bonam frugem maturis

jam viribus ferre posset. Neque enim sagacissimorũ virorum judicio, Virgilio tribuenda sunt inficeta illa poëmatia, quæ vulgò circumferuntur, tanquam prima Virgilianæ poëseos rudimenta: ibi furta quidem ex Virgilio aliquot, sed nulla tanti ingenii lineamenta deprehenduntur. Primam igitur ætatis partem in eo posuit ut literis non solùm Græcis et Latinis, sed Historiæ, Philosophiæ, Medicinæ etiam et Mathematicis operam daret. Et Philosophiæ quidem magistrum habuit Syronem Epicureum, cujus placita de rerum origine descripsit Eclogâ sextâ ad Varum, qui eodem magistro fuerat usus. Audiit in Græcis præceptorem Parthenium, qui et ipse Poëta fuit haud ignobilis.

Hac instructus supellectile literarum, ad Poësim tandem extulit animos: ac post pugnam Philippensem, cum trans Padum agri Veteranis Triumvirorum jussu dividerentur, ipse fundo suo ab Ario Centurione dejectus, Romam venit. Ibi per Asinium Pollionem, quem jam in Galliâ Cisalpinâ versantem coluerat, Mæcenati; per Mæcenatem Octaviano commendatus id impetravit, ut ager sibi restitueretur. Tum Bucolica

excursus est anno ætatis vicesimo nono: ac Mantuam reversus, cùm ab Ario fundum repeteret, ab eo parum abfuit quin occideretur. Romam igitur regressus, ut vim sibi illatam quereretur, nonam Eclogam obtulit Varo apud Octavianum gratioso. Bucolica triennio absolvit, in quibus Cæsarem laudat et cæteros, per quos suas in sedes redierat.

Deinde paterni ruris memor et Agriculturæ studiis innutritus, Georgica scripsit in honorē Mæcenatis, cujus ope sua receperat. Incubuit autem operi tam terso et limato per septem annos, maximè Neapoli. Ac tunc temporis traditur quotidie meditatos manè plurimos versus dictare solitus, quos per totum diem retractando redigebat ad paucissimos; cùm ipse diceret parere se versus more ursino: nam recentes ingenii sui partus rudi esse et imperfectâ facie; sed deinde fingendo tractando que reddere se iis oris et vultûs lineamenta.

Tum concepit animo magnificam illam molem Æneidos, cujus consilium paucis delineare operæ pretium est. Vix requieverat Romana res ab illâ jactatione bellorum civilium, quibus à Marii Syllæ que temporibus ad Actiacam usque pugnam concussa, toties in ruinam inclinaverat. Sine Rivali quidem Augustus, at non sine invidiâ rerum potiebatur: non jam præliis petebatur sed insidiis; erumpebant sæpe conjurationes in caput Principis; jacensque jam et emoriens Romana Libertas, instar valentis corporis, etiam in extremo spiritu minax, cum Victore luctabatur. Hos animorum æstus sedare Virgilius sibi proposuit; tenerasque et ex recentibus vulneribus adhuc molles Romanorum mentes ita levi manu tractare, ut Augusti Imperium æquo animo ferrent.

Neque solùm Romanorum animos convertere decrevit ad amorem Principis, sed iis etiam ejus pectus imbuere studuit virtutibus, quæ eum qui imperat, suis quàm acceptissimum efficiunt. Augustus in excelso ac præcipiti positus, hinc septus odiis, illinc adulationibus, inter infensos sibi et abjectos anceps adibat periculum, ne exasperatus ab illis ad sævitiam, ab iis corruptus ad superbiam efferretur. Hæc utraque pestis ne Principi noceret, ea præcipuè vitia, quæ novæ præ-

sertim potentiæ adhærescere solent, circumcidere Virgilius aggressus est, arrogantiam, sui Deorumque oblivionem, odia partium acrem injuriarum memoriam.

Itaque Poëta non famæ solùm suæ, sed et Civibus et Principi serviens, hanc universo Poëmati subjecit sententiam, Deos eorum semper incolumitati invigilare quos ad magna rerum initia delegerunt; ut infensos Principi animos coerceret: Tyrannis verò et iis qui inclementer imperant exitiosos plerumque exitus impendere; ut Augustum Romanis placabilem et in infinitâ potestate sui potentem præstaret.

Hæc autem documenta quo blandiùs influerent, fabulam ita finxit suam ut cum consilio suo maximè consentiret. Nam et pium sibi Heroa proposuit cui cum Augusto omnia convenirent; et eos ipsi comites adjunxit, ad quorum imaginem Romani eò se componerent libentius quòd ab iis ortos se gloriarentur. Ecquis enim Æneam et Augustum inter se contulerit, quin alterum ad alterius similitudinem factum intelligat? alter ex potentissimi Imperii ruinis et ex longo belli incendio, extinctâ Regum progenie,

ducentibus fatis eripitur; alter prolapsâ libertate, ex diuturnâ flammâ civilium bellorum, collisis inter se fractis que tot Ducibus egregiis, in Patriæ fermè cineribus remanet ultimus: Ille Mari Terrâque in Asiâ, Europâ et Africâ multis jactatus periculis, cum Juno Deos et Homines, Dido illecebras, Turnus Italiæ vires in ipsius exitium moveret; Hic et terrestribus et navalibus pugnis in omni parte Terrarum exercitatus, in Bruto et Cassio ipsos propè Libertatis Deos, in Antonio Turnum, in Cleopatrâ et iram Junonis et Didonis lenocinia expertus: uterque novi in Italia Imperii Conditor; In hoc uterque occupatus, ut non armis solùm sed legibus et institutis alter initia, alter conversionem tantarum rerum firmaret. Atque id etiam accessit, ut alter ex altero originem duceret, et quidquid juris Æneas ad regnandum et armis et Deorum dono sibi paraverat, id ad Augustum hereditate quadam delaberetur, Tot denique tam variis lineamentis in Heroe suo suum Principem Virgilius expressit, ut in Ænea velut in speculo et Augustus ipse se et Augustum Romani non agnoscere non possent.

Cum igitur ad id Augustus omni et consiliorum apparatu et mole bellorum spectaret, ut Romanum Imperium ad novam formam fingeret, eò quoque quidquid in Æneide narratur pertinere voluit Virgilius, ut Trojanum Imperium in Italia conderetur. Hoc unum totâ Æneide agitur; quæ quidem propositi simplicitas et rerum dignitate, et eventuum admirabilitate et narrandi verisimilitudine et jucunditate commendatur.

Hoc autem tanti consilii Poëma dum scriberet, ne quid impetum moraretur, quædam imperfecta reliquit; alia levissimis versibus tantùm quasi delineavit, quos per jocum pro tigillis ac tibicinibus supponi à se dicebat ad fulciendum ædificium, donec columnæ advenirent. Quod quidem opus tractavit per duodecim annos, abditus ferè amœno partim Campaniæ partim Siciliæ secessu.

Tanta fuit fama vix inchoatæ Æneidos, ut jam tum Sextus Propertius exclamaverit,

Cedite Romani Scriptores, cedite Graii:
Nescio quid majus nascitur Iliade.

Augustus verò cum fortè bello Cantabrico detineretur, supplicibusque et minacibus etiam per jocum literis efflagitaret ut sibi de Æneide (nam ipsius verba sunt) vel prima carminis hypographa vel aliquod colon mitteret, negavit se facturum Poëta sui minimè ostentator epistolâ quâdã, cujus hanc particulam ad nos transmisit Macrobius: de Ænea quidem meo, si me hercule jam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tanta inchoata res est ut penè vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar; cùm prœsertim, ut scis, alia quoque studia ad id opus multoque potiora impartiar. Eidem tamen Augusto aliquãto post, secundum, quartum et sextum libros recitasse traditur; hunc autem prœcipuè ut Octaviæ gratificaretur, quæ cùm recitationi interesset, ad illos de filio suo Marcello versus tanto affectu imbutos, defecisse fertur, ac dena sestertia, pro singulis versibus Virgilio dari jussisse. Neque verò cuiquam recitabat Virgilius nisi invitus, et ea ferè de quibus ambigebat, ut judicium hominum exploraret, cùm non tam laudari se cuperet quàm fieri laudabilem.

Sex posteriores libros quadriennio confecit; nã à morte Marcelli tot ferè anni sunt ad id tempus quo in Græciam profectus est. Et sanè in iis libris quædam sunt minùs matura et quæ leviorem

operam arguunt. Absoluto tandem operi ut ultimam manum imponeret in Græciam navigavit, ubi per otium abdere se totum in literis posset. Sed cùm Augusto ex Insulâ Samo ubi hiemaverat, Romam revertenti Athenis occurrisset, unà cum eo redire statuit; Megaramque visendi causâ profectus, in ipso itinere languore correptus, auctâ per navigationem valetudine, Brundusium vix appulit, ubi diebus paucis obiit decimo Kal. Octob. natus annos L. menses XI. dies VII. C. Sentio Saturnino et Q. Lucretio Vespillone Consulibus. Cùm gravari se morbo sentiret, scrinia sæpe efflagitavit crematurus Æneida: quibus negatis testamento comburi jussit, quippe inemendatam et imperfectam. Sed Tucca Varioque monentibus, id Augustum minimè permissurum, scripta sua eâ conditione legavit ne quid adderent, ac versus etiam imperfectos, si qui essent, relinquerent. Jussit ossa sua Neapolim transferri, ubi diu et suavissimè vixerat. Sepultus est viâ Puteolanâ intra lapidē secundū, ejusq sepulchro Distichon hoc insculptum est, quod ipse sibi extremâ valetudine scripsisse perhibetur:

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: Cecini pascua, rura, Duces.

Heredes fecit ex dimidiâ parte Valerium Proculum fratrem ex alio Patre, ex reliquis Augustum, Mæcenatem, Lucium Varium et Plotium Tuccā qui ejus post obitum Æneidem, sublatis tantùm aliquot versibus, nullo addito emendaverunt. De consilio cremandæ Æneidos extant Sulpicii Carthaginiensis versus, quorum initium est;

Jusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius &c.

Quin et ipsi Augusto, non satis certâ fide tribuuntur alii plures hoc exordio;

Ergone supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas &c.

Fuisse traditur staturâ grandi, aquilino colore, facie rusticanâ, valetudine variâ, cum plerumque stomacho, faucibus ac dolore capitis laboraret, sanguinem etiam sæpius ejiceret; cibi vinique parcissimus. Possedit ferè centies sestertiûm ex largitionibus Amicorum, habuitque domum Romæ in Esquiliis juxta hortos Mæcenatis, quanquam secessu Campaniæ, Siciliæ que plurimùm utebatur.

Egisse causam dicitur semel omnino; sermone tardissimus ac penè indocto similis. Tradit

M. Seneca, ut Ciceronem eloquentia sua in carminibus destituit, ita Virgilio illam ingenii felicitatem in oratione solutâ defuisse.

Tantâ fuit morum castitate, ut Neapoli Parthenias vulgò diceretur; tantâ modestiâ, ut si quando Romæ, quo raro commeabat, viseretur in publico, sectantes commonstranstesque se subterfugeret. Nec tamen caruit fructu laudis, quæ dum repudiatur, cumulatior redire solet: nam Populus auditis in theatro Virgilii versibus surrexit universus, et eum fortè præsentem spectantemque sic veneratus est quasi Augustum. Cum quidam versus ab eo factos sibi ascriberent, id non modò non ægre ferebat, sed sua etiam in aliis laudari libentissimè patiebatur: quod cùm sæpe aliàs tum in hoc eleganti Disticho contigit.

Nocte pluit totâ, redeunt spectacula manè:
Divisum Imperium cum Jove Cæsar habet.

Cùm aliquando Ennium legens interrogaretur, quid ageret, respondit aurum se colligere è stercore Ennii: benignus; cultor omnium bonorum atque eruditorum; ab invidiâ sic alienus, ut si quid eruditè dictum audiret alterius, non minùs gauderet ac si suum esset; neminem vituperare,

laudare bonos; eâ humanitate esse, ut eum nemo nisi perversus maximè non amaret. Nihil proprium habere videbatur; ejus bibliotheca non minùs aliis Doctis patebat quàm sibi; et illud Euripidis sæpe usurpabat, communia Amicorum esse omnia. Itaque Poëtas omnes æquales sibi sic adjunctos habuit, ut cùm inter se plurimùm invidiâ arderent, unum omnes colerent, Varius, Tucca, Gallus, Propertius. Ipse verò Horatius ingeniorũ callidus explorator, etsi Poëseos admirator unicus et Artifex, Virgilium tamen ab animi candore et probitate præcipuè laudat, neque eum Poëtarum Principem, sed virũ optimum dicit.

Magnâ apud Augustum gratiâ ad id usus est, ut plurimis benefaceret, noceret nemini. Bona cujusdam exulantis, offerente Augusto recusavit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem victum mittebat, quos jam grandis amisit; ex quibus Patrē oculis captum et duos fratres germanos, Silonem impuberem et Flaccum jam adultum.

Defuisset aliquid Virgilio in illo concentu laudis, nisi obtrectatores obmurmurassent. Sed neque olim dum viveret, neque etiam nunc cùm scriptis suis vivat spiretq semper, defuere unquam insulsi

Censores et iratis Musis geniti. Hos ille sic ulcisci solebat ut sileret, neque eorum fremitu à studiis suis avocari se pateretur. Asconius Pedianus libro, quem contra Virgilii obtrectatores scripserat, id ei potissimùm objectum fuisse dicebat, quòd nec rectè historiam contexuisset, et pleraque desumpsisset ex Homero; illum verò hoc criminis sic defendere solitum; cur non et illi eadem quoque furta tētarent? sed intellecturos faciliùs eße Herculi clavam, quàm Homero versum surripere.

Verùm ut tantum Poëtam pauci aliquot malevoli carioso dente arroserunt, ita eum ut Latinæ Poëseos Principem ac penè Deum coluit maxima pars posteritatis. Virgilii imaginem venerabatur Silius, ejusque natalem religiosiùs quàm suum celebrabat, Neapoli maximè, ubi monumentum ejus adire, ut templum solebat. Virgilium, Platonem Poëtarum vocabat Imperator Alexander Severus, ejusque effigiem ut et Ciceronis in Larario habebat, quam divino ritu coleret. Sed potiùs quid ipse Virgilius canat, quam quid alii de eo judicent audiamus: cùm ea sit, ut Macrobii verbis utar, tanti Poëtæ gloria, ut nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuatur.

P: 1.

M: Pitteri sculp: ven.

P: 1.

M: Pitteri sc. ven.

P. VIRGILII MARONIS

BUCOLICA.

ECLOGA I. TITYRUS.

MELIBOEUS, TITYRUS.

TITYRE, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
Silveſtrem tenui Muſam meditaris avena:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſilvas.
T. O Melibœe, Deus nobis hæc otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

Ille meas errare boves, ut cernis, & ipſum
Ludere, quæ vellem, calamo permiſit agreſti.
M. Non equidem invideo: miror magis. undiq; totis
Uſque adeo turbatur agris. en, ipſe capellas
Protenus æger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hîc inter denſas corulos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet,
De cœlo tactas memini prædicere quercus:
[Sæpe ſiniſtra cava prædixit ab ilice cornix.]
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.
T. Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi
Stultus ego, huic noſtræ ſimilem, quo ſæpe ſolemus
Paſtores ovium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus hædos
Noram: ſic parvis componere magna ſolebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbis,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
M. Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?
T. Libertas: quæ, ſera tamen, reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat;
Reſpexit tamen, & longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,

Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculî.
Quamvis multa meis exiret victima ſeptis,
Pinguis & ingratæ premeretur caſeus urbi,
Non umquã gravis ære domũ mihi dextra redibat.
M. Mirabar, quid mœſta deos, Amarylli, vocares:
Cui pendere ſua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipſæ te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta, vocabant.
T. Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam præſentis alibi cognoſcere divos.
Hîc illum vidi juvenem, Melibœe, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, ut ante, boves, pueri: ſubmittite tauros.
M. Fortunate ſenex! ergo tua rura manebunt?
Et tibi magna ſatis: quamvis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua junco:
Non inſueta gravis tentabunt pabula fœtas:
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate ſenex! hîc inter flumina nota,
Et fontis ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ ſemper vicino ab limite ſepes,
Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti,
Sæpe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.

Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras;
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.
T. Ante leves ergo paſcentur in æthere cervi,
Et freta deſtituent nudos in litore piſcis:
Ante, pererratis amborum finibus, exſul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.
M. At nos hinc alii ſitientis ibimus Afros:
Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitus toto diviſos orbe Britannos.
En, umquam patrios longo poſt tempore finis,
Pauperis & tugurî congeſtum ceſpite culmen,
Poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas?
Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? en, quo diſcordia civis
Produxit miſeros! en, quîs conſevimus agros!
Inſere nunc, Melibœe, piros; pone ordine vitis.
Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ.
Non ego vos poſthac, viridi projectus in antro,
Dumoſa pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellæ,
Florentem cytiſum, & ſalices carpetis amaras.
T. Hîc tamen hanc mecū poteras requieſcere noctem

Fronde ſuper viridi: ſunt nobis mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.
Et jam ſumma procul villarum culmina fumant,
Majoreſque cadunt altis de montibus umbræ.

M: P: ſ.

M:P:ſ.

Ecloga II. Alexis.

FORMOSUM paſtor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini: nec, quid ſperaret, habebat.
Tantum inter denſas, umbroſa cacumina, fagos
Aſſidue veniebat: ibi hæc incondita ſolus
Montibus & ſilvis ſtudio jactabat inani:
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique cogis.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc viridis etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu
Allia ſerpillumque herbas contundit olentis.
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.

Nonne fuit ſatius, triſtis Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quæris, Alexi:
Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æſtate, novum non frigore deſit.
Canto, quæ ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis ſtaret mare. non ego Daphnim
Judice te metuam, ſi numquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi ſordida rura,
Atque humilis habitare caſas, & figere cervos,
Hædorumque gregem viridi compellere hibiſco!
Mecum una in ſilvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera conjungere pluris
Inſtituit: Pan curat ovis, oviumque magiſtros.
Nec te pœniteat calamo triviſſe labellum.
Hæc eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,

Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damœtas: invidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo, nec tuta mihi valle reperti,
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.
Jam pridem à me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet: quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, ô formoſe puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Naïs
Pallentis violas & ſumma papavera carpens,
Narciſſum & florem jungit bene olentis anethi.
Tum, caſia, atque aliis intexens ſuavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,
Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: honos erit huic quoque pomo.
Et vos, ô lauri, carpam, & te, proxima myrte.
Sic poſitæ quoniam ſuavis miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec ſi muneribus certes, concedat Iolas.
Heu, heu, quid volui miſero mihi? floribus auſtrum
Perditus, & liquidis immiſi fontibus apros.
Quē fugis, ah demens? habitarunt Dî quoq; ſilvas,
Dardaniuſque Paris. Pallas, quas condidit, arces

Ipſa colat, nobis placeant ante omnia ſilvæ.
Torva leæna lupum ſequitur: lupus ipſe capellam:
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella:
Te Corydon, ô Alexi, trahit ſua quemq; voluptas.
Adſpice; aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,
Et ſol creſcentis decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor: quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſa vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem, potius quorum indiget uſus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

M:P:ſ.

ECLOGA III. PALÆMON.

MENALCAS, DAMOETAS, PALÆMON.

DIC mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?
D. Non; verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.
M. Infelix ô ſemper, oves, pecus! ipſe Neæram
Dum fovet, ac, ne me ſibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora:
Et ſucus pecori, & lac ſubducitur agnis.
D. Parcius iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus & qui te, tranſverſa tuentibus hircis:
Et quo, ſed faciles, Nymphæ riſere, ſacello.
M. Tum, credo, quum me arbuſtũ videre Myconis,
Atque mala vitis incidere falce, novellas.
D. Aut hîc ad veteres fagos, quũ Daphnidis arcũ
Fregiſti & calamos: quæ tu, perverſe Menalca,

Et quum vidiſti puero donata, dolebas:
Et, ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.
M. Quid domini faciant, audent quum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?
Et quum clamarem: Quo nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus: tu poſt carecta latebas.
D. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit; & mihi Damon
Ipſe fatebatur: ſed reddere poſſe negabat.
M. Cantando tu illũ? aut unquã tibi fiſtula cera
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?
D. Vis ergo, inter nos, quid poſſit uterq; viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuſes,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
M. De grege non auſim quidquam deponere tecũ:
Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca:
Biſque die numerant ambo pecus, alter & hædos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere majus,
(Inſanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:

Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos edera veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna, Conon: & quis fuit alter?
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem:
Tempora quæ meſſor, quæ curvus arator haberet:
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
D. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho:
Orpheaque in medio poſuit, ſilvaſque ſequentis.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt quod pocula laudes.
M. Numquã hodie effugies: veniã, quocumq; vocaris.
Audiat hæc tantum, vel qui venit: ecce, Palæmon.
Efficiam poſthac, ne quemquam voce laceſſas.
D. Quin age, ſi quid habes; in me mora non erit ulla:
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palæmon,
Senſibus hæc imis (res eſt non parva) reponas.
P. Dicite: quandoquidẽ in molli conſedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent ſilvæ: nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damœta: tu deinde ſequêre, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.
D. Ab Jove principiũ Muſæ: Jovis omnia plena:
Ille colit terras: illi mea carmina curæ.

M. Et me Phœbus amat: Phœbo ſua ſemper apud me
Munera ſunt, lauri, & ſuave rubens hyacinthus.
D. Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.
M. At mihi ſeſe offert ultro, meus ignis, Amyntas:
Notior ut jam ſit canibus non Delia noſtris.
D. Parta meæ Veneri ſunt munera: namque notavi
Ipſe locum, aëriæ quo congeſſere palumbes.
M. Quod potui, puero ſilveſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi: cras altera mittam.
D. O quoties, & quæ nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam venti divûm referatis ad auris.
M. Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta;
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſervo?
D. Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola:
Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.
M. Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit:
Et, Longum formoſe vale, vale, inquit, Iola.
D. Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.
M. Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hædis,
Lenta ſalix fœto pecori, mihi ſolus Amyntas.
D. Pollio amat noſtram, quamvis eſt ruſtica, Muſam:
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.
M. Pollio & ipſe facit nova carmina: paſcite taurum,

Jam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
D. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoq; gaudet.
Mella fluant illi, ferat & rubus aſper amomum.
M. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi:
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.
D. Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga,
Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
M. Parcite oves nimium procedere: non bene ripæ
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
D. Tityre, paſcentis à flumine reice capellas:
Ipſe, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.
M. Cogite ovis, pueri: ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.
D. Heu, heu, quā pingui macer eſt mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori, pecoriſque magiſtro.
M. His certe neque amor cauſſa eſt: vix oſſibus hærent.
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.
D. Dic, quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat cœli ſpatium non amplius ulnas.
M. Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: & Phyllida ſolus habeto.
P. Non noſtrum inter vos tantas componere litis:
Et vitula tu dignus, & hic: & quiſquis amores
Aut metuet dulcis, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri: ſat prata biberunt.

P: 15.

Marcus Pitteri Sculpsit Ven.

ECLOGA IV. POLLIO. M: P: f.

SICELIDES Musæ, paullo majora canamus.
Non omnes arbusta juvant, humilesque myricæ.
Si canimus silvas, silvæ sint Consule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas:
Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.
Jam redit & Virgo: redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc ævi, te Consule, inibit
Pollio: & incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille deûm vitam accipiet, divisque videbit

Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuſcula cultu,
Errantis ederas paſſim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes & facta parentis
Jam legere, & quæ ſit poteris cognoſcere virtus:
Molli paullatim flaveſcet campus ariſta,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva:
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.

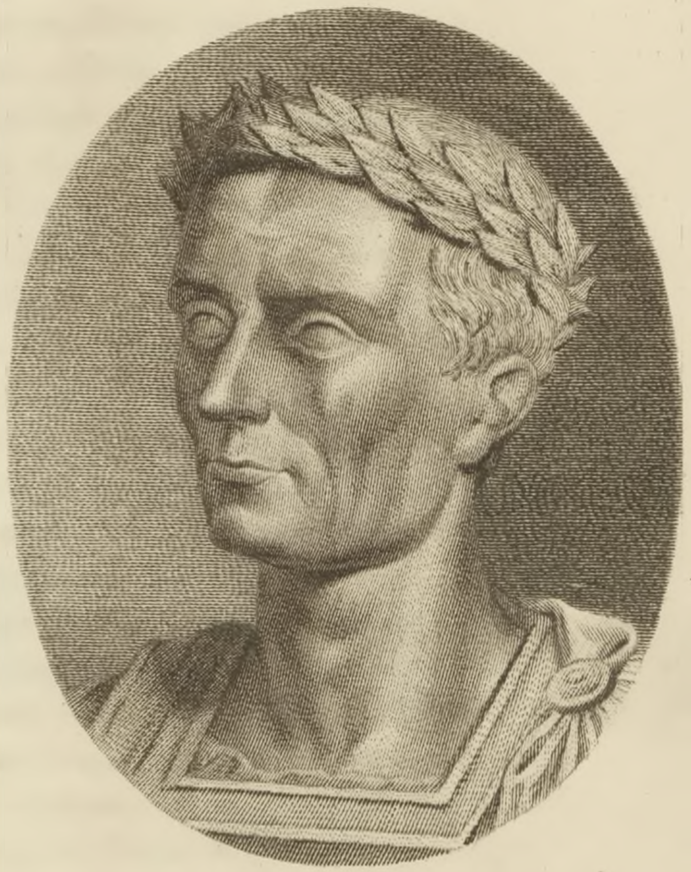
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem.
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto.
Sponte ſua ſandyx paſcentis veſtiet agnos.
Talia ſecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Adgredere ô magnos (aderit jam tempus) honores,
Cara deûm ſuboles, magnum Jovis incrementum!
Adſpice convexo nutantem pondere mundum,
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum:
Adſpice, venturo lætentur ut omnia ſeclo.
O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus &, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adſit:
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer: cui non riſere parentes,
Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt.

ECLOGA V. DAPHNIS.

MENALCAS, MOPSUS.

CUR non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare levis, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſidimus ulmos?
Mo. Tu major: tibi me eſt æquum parere, Menalca:
Sive ſub incertas Zephyris mutantibus umbras,
Sive antro potius ſuccedimus: adſpice, ut antrum
Silveſtris raris ſparſit labruſca racemis. 7
Me. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
Mo. Quid ſi idem certet Phœbum ſuperare canendo?
Me. Incipe, Mopſe, prior: ſi quos aut Phyllidis ignes,

Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: pascentis servabit Tityrus hædos.
Mo. Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina descripsi, & modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.
Me. Lenta salix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Judicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Mo. Sed tu desine plura, puer: successimus antro.
Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coruli testes, & flumina, nymphis:
Quum, complexa sui corpus miserabile gnati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater.
Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neq; amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri silvæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru subjungere tigris
Instituit, Daphnis thiasos inducere Bacchi,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ,
Ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis. postquam te fata tulerunt,

Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, & ſteriles naſcuntur avenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narciſſo,
Carduus & ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis: inducite fontibus umbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, & tumulo ſuperaddite carmen:
Daphnis ego in ſilvis, hinc uſque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipse.
Me. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo.
Nec calamis ſolum æquiparas, ſed voce magiſtrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocunque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque Daphnis.
Mo. An quicquam nobis tali ſit munere majus?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
Me. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſque videt nubes & ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſilvas, & cetera rura voluptas,

Panaque, paſtoreſque tenet, Dryadaſque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi lætitia voces ad ſidera jactant
Intonſi montes: ipſæ jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, Deus, Deus ille, Menalca.
Sis bonus ô felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phœbo;
Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſque duo ſtatuam tibi pinguis olivi:
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbra,
Vina novum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas & Lyctius Ægon:
Saltantis Satyros imitabitur Alpheſibœus.
Hæc tibi ſemper erunt, & quum ſolemnia vota
Reddemus nymphis, & quũ luſtrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ,
Semper honos, nomenque tuum, laudeſq; manebunt.
Ut Baccho Cerereque, tibi ſic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.
Mo. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis ſibilus auſtri,

Nec percuſſa juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
Me. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
Hæc nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit, Cujum pecus? an Melibœi?
Mo. At tu ſume pedũ, quod, me quum ſæpe rogaret,
Non tulit Antigenes, (& erat tum dignus amari).
Formoſum paribus nodis atque ære, Menalca.

M: P: S.

P: 23.

ECLOGA VI. SILENUS.

FAUNORUM, SATYRORUM
& SILVANORUM DELECTATIO.

PRIMA Syracoſio dignata eſt ludere verſu,
Noſtra, neque erubuit ſilvas habitare, Thalia.
Quum canerem reges & prœlia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: Paſtorem, Tityre, pinguis
Paſcere oportet ovis, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, & triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non injuſſa cano. ſi quis tamen hæc quoque, ſi quis
Captus amore leget; te noſtræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet: nec Phœbo gratior ulla eſt,

Quam ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis & Mnaſylos in antro
Silenum pueri ſomno videre jacentem,
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho:
Serta procul tantum capiti delapſa jacebant:
Et gravis adtrita pendebat cantharus anſa.
Adgreſſi (nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidiſque ſupervenit Ægle:
Ægle, Naïadum pulcherrima: jamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quæ vultis, cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit: ſimul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunoſque feraſque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnaſia rupes:
Nec tantũ Rhodope mirantur & Iſmarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animæque, mariſve fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: ut his exordia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concreverit orbis.
Tum durare ſolum, & diſcludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paullatim ſumere formas.

Jamque novum terræ ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres:
Incipiant ſilvæ quum primum ſurgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montis.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna,
Caucaſiaſque refert volucres, furtumque Promethei.
His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
Clamaſſent: ut litus, Hyla, Hyla, omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaën nivei ſolatur amore juvenci.
Ah, virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Prœtides inplerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpis pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvis collo timuiſſet aratrum,
Et ſæpe in levi quæſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras!
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentis ruminat herbas:
Aut aliquã in magno ſequitur grege. claudite nymphæ,
Dictææ nymphæ, nemorum jam claudite ſaltus:
Si qua forte ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia. forſitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum;
Perducant aliquæ ſtabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:

Tum Phaëtontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montis ut duxerit una ſororum:
Utque viro Phœbi chorus adſurrexerit omnis:
Ut Linus hæc illi divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crinis ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Muſæ,
Aſcræo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus jactet Apollo.
Quid loquar aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
(Ah!) timidos nautas canibus laceraſſe marinis?
Aut ut mutatos Terei narraverit artus:
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?
Quo curſu deſerta petiverit, & quibus ante
Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juſſitque ediſcere lauros,
Ille canit. pulſæ referunt ad ſidera valles.
Cogere donec oves ſtabulis, numerumq; referre
Juſſit, & invito proceſſit veſper Olympo.

ECLOGA VII. MELIBOEUS.

MELIBOEUS, CORYDON, THYRSIS.

FORTE ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon & Thyrſis in unum;
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas.
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, & reſpondere parati.
Hic mihi, dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat. atque ego Daphnim
Adſpicio: ille ubi me contra videt: Ocius, inquit,
Huc ades, ô Melibœe: caper tibi ſalvus, & hædi.
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbra.
Huc ipſi potum venient per prata juvenci:
Hic viridis tenera prætexit arundine ripas

Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerē? neque ego Alcippen, nec Phyllida habebā,
Depulſos à lacte domi quæ clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: alternos Muſæ meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
C. Nymphæ, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite: proxima Phœbi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,
Hîc arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.
T. Paſtores, edera creſcentem ornate poëtam,
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro:
Aut, ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
C. Sætoſi caput hoc apri, tibi Delia, parvus
Et ramoſa Mycon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.
T. Sinum lactis, & hæc te liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem ſuppleverit, aureus eſto.

C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, edera formoſior alba:
Quum primum paſti repetent præſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, projecta vilior alga;
Si mihi non hæc lux toto jam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
C. Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solſtitium pecori defendite. jam venit æſtas
Torrida: jam læto turgent in palmite gemmæ.
T. Hîc focus, & tædæ pingues, hîc plurimus ignis
Semper, & adſidua poſtes fuligine nigri.
Hîc tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
C. Stant & juniperi, & caſtaneæ hirſutæ:
Strata jacent paſſim ſua quæque ſub arbore poma.
Omnia nunc rident. at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina ſicca.
T. Aret ager: vitio moriens ſitit aëris herba:
Liber pampineas invidit collibus umbras.
Phyllidis adventu noſtræ nemus omne virebit:
Juppiter & læto deſcendet plurimus imbri.

C. Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſæ myrtus Veneri, ſua laurea Phœbo.
Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phœbi.
T. Fraxinus in ſilvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis:
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
Fraxinus in ſilvis cedat tibi, pinus in hortis.
M. Hæc memini, & victum fruſtra contendere Thyrſin.
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

M: P: f.

ECLOGA VIII. PHARMACEUTRIA.

DAMON, ALPHESIBOEUS.

PASTORUM Muſam Damonis & Alpheſibœi,
Inmemor herbarum quos eſt mirata juvenca
Certantis, quorum ſtupefactæ carmine lynces;
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
Damonis Muſam dicemus & Alpheſibœi.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris; en erit umquam
Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium: tibi deſinet. accipe juſſis
Carmina cœpta tuis: atque hanc ſine tempora circū
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.

Frigida vix cœlo noctis decesserat umbra,
Quum ros in tenera pecori gratissimus herba:
Incumbens tereti Damon sic cœpit olivæ.
D. Nascere, præq diem veniens age, Lucifer, almum.
Conjugis indigno Nisæ deceptus amore
Dum queror, & divos (quamquam nil testibus illis
Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Mænalus argutumque nemus pinosque loquentis
Semper habet; semper pastorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non passus inertis.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes?
Jungentur jam gryphes equis: ævoque sequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopse, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperus Oetam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
O digno conjuncta viro! dum despicis omnis,
Dumque tibi est odio mea fistula, dumque capellæ,
Hirsutumque supercilium, promissaque barba:
Nec curare deûm credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Sepibus in nostris parvam te roscida mala

(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus:
Jam fragilis poteram à terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc scio, quid sit Amor. duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Sævus Amor docuit gnatorum sanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater;
Crudelis mater magis, an puer inprobus ille?
Inprobus ille puer: crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Nunc & ovis ultro fugiat lupus: aurea duræ
Mala ferant quercus: narcisso floreat alnus:
Pinguia corticibus sudent electra myricæ:
Certent & cycnis ululæ: sit Tityrus Orpheus:
Orpheus in silvis, inter Delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, versus.
Omnia vel medium fiant mare: vivite silvæ.
Præceps aërii specula de montis in undas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Desine, Mænalios jam desine, tibia, versus.

Hæc Damon: vos, quæ responderit Alphesibœus,
Dicite, Pierides. non omnia possumus omnes.
A. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria vitta:
Verbenasque adole pingues & mascula tura:
Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
Experiar sensus. nihil hîc nisi carmina desunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel cœlo possunt deducere Lunam:
Carminibus Circe socios mutavit Ulixi:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi hæc primum triplici diversa colore
Licia circumdo, terque hæc altaria circum
Effigiem duco. numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: &, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit
Unò eodemque igni; sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragilis incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis quum fessa juvencum

Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara sui: quæ nunc ego limine in ipso,
Terra, tibi mando. debent hæc pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris. nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere silvis
Mœrim, sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas alio vidi traducere messis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras: rivoque fluenti,
Transque caput jace: ne respexeris. his ego Daphnim
Adgrediar, nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Adspice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit!
Nescio quid certe est: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

Ecloga IX. Moeris.

Lycidas, Moeris.

QUO te, Mœri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?
M. O Lycida, vivi pervenimus; advena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret: Hæc mea ſunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.
L. Certe equidem audieram, qua ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Uſque ad aquã, & veteres jam fracta cacumina, fagos,
Omnia carminibus veſtrum ſervaſſe Menalcan.
M. Audieras; & fama fuit. Sed carmina tantum

Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod niſi me quacumque novas incidere litis
Ante ſiniſtra cava monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipſe Menalcas.
L. Heu! cadit in quemquã tantũ ſcelus? heu tua nobis
Pæne ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca! [herbis
Quis caneret nymphas? quis humum florentibus
Spargeret? aut viridi fontis induceret umbra?
Vel quæ ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, noſtras?
Tityre, dum redeo (brevis eſt via) paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre: & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.
M. Immo hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Mantua væ miſeræ nimium vicina Cremonæ!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:
Sic cytiſo paſtæ diſtendant ubera vaccæ.
Incipe, ſi quid habes. & me fecere poëtam
Pierides: ſunt & mihi carmina. me quoq; dicunt
Vatem paſtores: ſed non ego credulus illis.
Nam neq; adhuc Varo videor, nec dicere Cinna

Digna, ſed argutos interſtrepere anſer olores.
M. Id quidē ago; & tacitus, Lycida, mecū ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, ô Galatea. quis eſt nam ludus in undis?
Hîc ver purpureum: varios hîc flumina circum
Fundit humus flores: hîc cādida populus antro
Inminet, & lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.
L. Quid, quæ te pura ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus: & quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert ætas, animum quoque. ſæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque Mœrim
Jam fugit ipſa: lupi Mœrim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſæpe Menalcas.
L. Cauſſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor: & omnes
(Adſpice) ventoſi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulcrum

Incipit adparere Bianoris. hîc, ubi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hîc, Mœri, canamus:
Hîc hædos depone. tamen veniemus in urbem.
Aut, ſi, nox pluviam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet uſque (minus via lædat) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te faſce levabo.
M. Deſine plura, puer: &, quod nunc inſtat, agamus.
Carmina tum melius, cum venerit ipſe, canemus.

L

M: P: f.

Ecloga X. Gallus.

EXTREMUM hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, quum fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe. ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera adtondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſilvæ.
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naïdes, indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aoniæ Aganippæ.
Illum etiam lauri, etiam flevere myricæ:
Pinifer illum etiam ſola ſub rupe jacentem

Mænalus, & gelidi fleverunt ſaxa Lycæi.
Stant & oves circum: noſtri nec pœnitet illas:
Nec te pœniteat pecoris, divine poëta:
Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit & upilio: tardi venere bubulci:
Uvidus hiberna venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iſte, rogant, tibi? venit Apollo:
Galle, quid inſanis? inquit, tua cura Lycoris
Perque nives alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit & agreſti capitis Silvanus honore,
Florentis ferulas & grandia lilia quaſſans.
Pan deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit. amor non talia curat.
Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina rivis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellæ.
Triſtis at ille. Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus hæc veſtris: ſoli cantare periti
Arcades. ô mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturæ vinitor uvæ!
Certe ſive mihi Phyllis, ſive eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?

Et nigræ violæ ſunt, & vaccinia nigra)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite jaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hîc gelidi fontes: hîc mollia prata, Lycori:
Hîc nemus: hîc ipſo tecum conſumerer ævo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque adverſos detinet hoſtis.
Tu procul à patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, nives & frigora Rheni
Me ſine ſola vides. ah te ne frigora lædant!
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!
Ibo, & Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu
Carmina, paſtoris Siculi modulabor avena.
Certum eſt in ſilvis, inter ſpelæa ferarum,
Malle pati, teneriſque meos incidere amores
Arboribus: creſcent illæ: creſcetis amores.
Interea mixtis luſtrabo Mænala nymphis:
Aut acris venabor apros. non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.
Jam mihi per rupes videor lucoſque ſonantis
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula; tanquam hæc ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis

Ipſa placent: ipſæ rurſum concedite ſilvæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores:
Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniaſque nives hiemis ſubeamus aquoſæ,
Nec ſi, quum moriens alta liber aret in ulmo,
Æthiopum verſemus ovis ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit amor: & nos cedamus Amori.
Hæc ſat erit, divæ, veſtrum ceciniſſe poëtam,
Dum ſedet, & gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides. vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cujus amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe gravis cantantibus umbra.
Juniperi gravis umbra: nocent & frugibus umbræ.
Ite domum ſaturæ, venit Heſperus, ite capellæ.

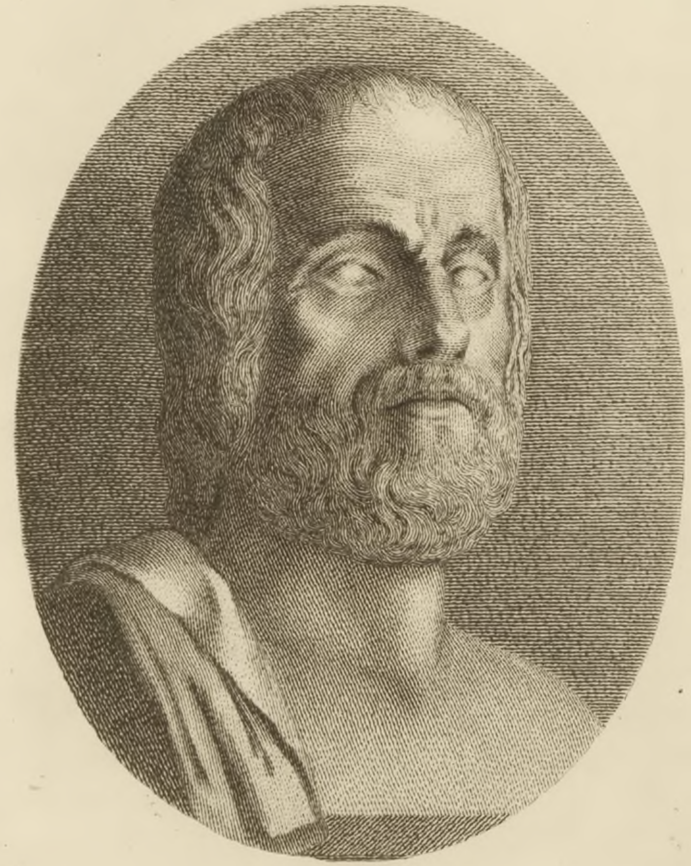

M. P. ſ.

M: Pitteri sc: ven.

P: 45.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER PRIMUS.

AD C. CILNIUM MÆCENATEM.

QUID faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmiſque adjungere vites
Conveniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, ô clariſſima mundi
Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta,
Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis:
Et vos, agreſtum præſentia numina, Fauni,

Ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellæ :
Munera vestra cano. tuque ô, cui prima frementem
Fudit equum, magno tellus percussa tridenti,
Neptune : & cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci :
Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycei,
Pan ovium custos, tua si tibi Mænala curæ,
Adsis ô Tegææ favens, oleæque Minerva
Inventrix, uncique puer monstrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum :
Dique deæque omnes, studium quibus arva tueri,
Quique novas alitis non ullo semine fruges :
Quique satis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quæ sint habitura deorum
Concilia, incertum est; urbisne invisere, Cæsar,
Terrarumque velis curam: & te maximus orbis
Auctorem frugum tempestatumque potentem
Adcipiat, cingens materna tempora myrto;
An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant : tibi serviat ultima Thule :
Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis :
Anne novum tardis sidus te mensibus addas,
Qua locus Erigonen inter Chelasque sequentis
Panditur. ipse tibi jam brachia contrahit ardens

Scorpios, & cœli justa plus parte relinquit.
Quidquid eris; (nam te nec sperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido :
Quamvis Elysios miretur Græcia campos,
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
Da facilem cursum, atque audacibus adnue cœptis,
Ignarosque viæ mecum miseratus agrestis
Ingredere, & votis jam nunc adsuesce vocari.
Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, & zephyro putris se gleba resolvit;
Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & sulco adtritus splendescere vomer.
Illa seges demum votis respondet avari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit :
Illius immensæ ruperunt horrea messes.
At prius ignotum ferro quam scindimus æquor,
Ventos, & varium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum :
Et quid quæque ferat regio, & quid quæque recuset.
Hic segetes, illic veniunt felicius uvæ :
Arborei fœtus alibi, atque injussa virescunt
Gramina. nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabæi ?
At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus

Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum?
Continuo has leges, æternaque fœdera certis
Inpoſuit Natura locis: quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem:
Unde homines nati, durum genus. ergo age, terræ
Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes invortant tauri, glebaſque jacentis
Pulverulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At ſi non fuerit tellus fecunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ:
Hîc, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare novalis,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava ſeres, mutato ſidere, farra,
Unde prius lætum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenuis fœtus viciæ, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſilvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenæ:
Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neve
Effœtos cinerem inmundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fœtibus arva.

Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſterilis incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:
Seu pluris calor ille vias & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantis:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertis,
Vimineaſque trahit crates, juvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo:
Et qui, proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquom verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida ſolſtitia atque hiemes orate ſerenas,
Agricolæ: hiberno lætiſſima pulvere farra,
Lætus ager. nullo tantum ſe Myſia cultu
Jactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſis.
Quid dicam, jacto qui ſemine comminus arva
Inſequitur, cumuloſque ruit male pinguis arenæ?
Deinde ſatis fluvium inducit, rivoſque ſequentis?

Et, quum exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Quum primum ſulcos æquant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, & obducto late tenet omnia limo:
Unde cavæ tepido ſudant humore lacunæ.
Nec tamen (hæc quum ſint hominumque boumque labores
Verſando terram experti) nihil inprobus anſer,
Strymoniæque grues, & amaris intuba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primuſque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit, pontumque moveri:

Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artis
Paullatim, & ſulcis frumenti quæreret herbam:
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita tum ſtellis numeros & nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere viſco,
Inventum: & magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ:
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes. labor omnia vicit
Inprobus, & duris urguens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
Inſtituit: quum jam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſilvæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet robigo, ſegniſque horreret in arvis
Carduus. intereunt ſegetes: ſubit aſpera ſilva,
Lappæque tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ.

Quod niſi & adſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aves, & ruris opaci
Falce premes umbras, votiſque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum:
Concuſſaque famem in ſilvis ſolabere quercu.
Dicendum, & quæ ſint duris agreſtibus arma:
Quîs ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes:
Vomis, & inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleuſinæ matris volventia plauſtra,
Tribulaque, traheæque, & iniquo pondere raſtri:
Virgea præterea Celei viliſque ſupellex,
Arbuteæ crates, & myſtica vannus Iacchi.
Omnia quæ multo ante memor proviſa repones;
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in ſilvis magna vi flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.
Huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Cæditur & tilia ante jugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quæ currus à tergo torqueat imos;
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre;
Ni refugis, tenuiſque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,

Et vertenda manu, & creta ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbæ, neu pulvere victa fatiſcat;
Tum variæ inludant peſtes. ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.
Inventuſque cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monſtra ferunt populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
Contemplator item, quum ſe nux plurima ſilvis
Induet in florem, & ramos curvabit olentis:
Si ſuperant fœtus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuriâ foliorum exuberat umbra,
Nequidquam pinguis paleâ teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,
Grandior ut fœtus ſiliquis fallacibus eſſet.
Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, & multo ſpectata labore,
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxuma quæque manu legeret: ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,

Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
Hædorumque dies ſervandi, & lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis
Pontus & oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem:
Exercete, viri, tauros: ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non & lini ſegetem, & Cereale papaver,
Tempus humo tegere, & jamdudum incumbere aratris:
Dum ſicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres
Adcipiunt ſulci; & milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, & averſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoæ atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Invitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum Majæ cœpere: ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.

Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiacæ curam adſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, & ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi ſol aureus aſtra.
Quinque tenent cœlum zonæ; quarum una coruſco
Semper ſole rubens, & torrida ſemper ab igni:
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur,
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris.
Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ divûm. via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam Rhipæasque arduus arcis
Conſurgit, premitur Libyæ devexus in auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt, Maneſque profundi:
Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
Arctos Oceani metuentis æquore tingui.
Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtenta denſantur nocte tenebræ:
Aut redit à nobis Aurora, diemque reducit:
Noſque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,

Illic ſera rubens adſcendit lumina Veſper.
Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus, hinc meſſiſque diem, tempuſque ſerendi;
Et quando infidum remis inpellere marmor
Conveniat: quando armatas deducere claſſis,
Aut tempeſtivam ſilvis evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur & ortus,
Temporibuſque parem diverſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſi quando continet imber,
Multa, forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur. durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem: cavat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros inpreſſit acervis.
Exacuunt alii vallos, furcaſque bicornis,
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiſcina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus
Fas & jura ſinunt. rivos deducere nulla
Religio vetuit, ſegeti prætendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.
Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli,
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens

Incuſum, aut atræ maſſam picis urbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenideſque ſatæ. tum partu terra nefando
Cœumque Iapetumque creat, ſævumque Typhœa,
Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati inponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum:
Ter pater exſtructos disjecit fulmine montis.
Septuma poſt decumam felix: & ponere vitem,
Et prenſos domitare boves, & licia telæ
Addere. nona fugæ melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius ſe nocte dedere,
Aut quum ſole novo terras inrorat Eous.
Nocte leves melius ſtipulæ, nocte arida prata
Tondentur: noctes lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inſpicat acuto.
Interea, longum cantu ſolata laborem,
Arguto conjunx percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur æſtu:
Et medio toſtas æſtu terit area fruges.

Nudus ara, ſere nudus. Hiems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuaque inter ſe læti convivia curant.
Invitat genialis hiems, curaſque reſolvit:
Ceu preſſæ quum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritoſque ſequi lepores: tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ,
Quum nix alta jacet, glaciem quū flumina trudunt.
Quid tempeſtates autumni & ſidera dicam?
Atq; ubi jam breviorq; dies, & mollior æſtas,
Quæ vigilanda viris? vel quū ruit imbriferū ver:
Spicea jam campis quū meſſis inhorruit, & quum
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turgent?
Sæpe ego, quum flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, & fragili jam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prœlia vidi:
Quæ gravidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hiems culmumq; levem ſtipulaſque volantis.
Sæpe etiam inmenſum cœlo venit agmen aquarum,

Et fœdam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectæ ex alto nubes: ruit arduus æther,
Et pluvia ingenti ſata læta boumque labores
Diluit: inplentur foſſæ, & cava flumina creſcunt
Cum ſonitu, fervetque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe pater, media nimborum in nocte, coruſcâ
Fulmina molitur dextra: quo maxuma motu
Terra tremit: fugere feræ: & mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit: ingeminant auſtri, & denſiſſimus imber:
Nunc nemora ingenti vento, nunc littora plangunt.
Hoc metuens, cœli menſes, & ſidera ſerva.
Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet:
Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
Extremæ ſub caſum hiemis, jam vere ſereno.
Tunc pingues agni, & tunc molliſſima vina:
Tunc ſomni dulces, denſæque in montibus umbræ.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret.
Cui tu lacte favos, & miti dilue Baccho:
Terque novas circum felix eat hoſtia fruges;
Omnis quam chorus & ſocii comitentur ovantes;

Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri tortâ redimitus tempora quercu
Det motus incompoſitos, & carmina dicat.
Atque hæc ut certis poſſimus diſcere ſignis,
Æſtuſque, pluviaſque, & agentis frigora ventos;
Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moneret:
Quo ſigno caderent auſtri: quid ſæpe videntes
Agricolæ, propius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Litora miſceri, & nemorum increbeſcere murmur.
Jam ſibi tum curvis male temperat unda carinis,
Quum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora: quumque marinæ
In ſicco ludunt fulicæ: notaſque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
Sæpe etiam ſtellas, vento inpendente, videbis
Præcipites cælo labi, noctiſque per umbram
Flammarum longos à tergo albeſcere tractus:
Sæpe levem paleam & frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantis in aqua conludere plumas.
At Boreæ de parte trucis quum fulminat, & quum

Eurique zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. numquam inprudentibus imber
Obfuit. aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriæ fugère grues: aut bucula cœlum
Suſpiciens patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
Anguſtum formica terens iter: & bibit ingens
Arcus: & è paſtu decedens agmine magno
Corvorum increpuit denſis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, & quæ Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivere hiemem: teſta quum ardente viderent
Scintillare oleum, & putris concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles & aperta ſerena
Proſpicere, & certis poteris cognoſcere ſignis:

Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur;
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna;
Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt
Dilectæ Thetidi Alcyones: non ore ſolutos
Inmundi meminere ſues jactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoq; recumbunt:
Solis & occaſum ſervans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.
Adparet liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Quâcumque illa levem fugiens ſecat æthera pennis,
Ecce inimicus, atrox, magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.
Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces,
Aut quater, ingeminant: & ſæpe cubilibus altis,
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe foliis ſtrepitant: juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulciſque reviſere nidos.
Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major.
Verum, ubi tempeſtas & cœli mobilis humor
Mutavere vias, & Juppiter uvidus auſtris

Denſet, erant quæ rara modo, &, quæ denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si vero ſolem ad rapidum lunaſque ſequentis
Ordine reſpicies; numquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenæ.
Luna revertentes quum primum conligit ignis,
Si nigrum obſcuro conprenderit aëra cornu,
Maxumus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per cælum cornibus ibit;
Totus & ille dies, & qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluvia ventiſq; carebunt:
Votaque ſervati ſolvent in litore nautæ
Glauco, & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & quū ſe condet in undas,
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quæ mane refert, & quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;

Suſpecti tibi ſint imbres: namque urguet ab alto
Arboribuſque ſatiſque Notus pecorique ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi rumpent radii, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu, male tum mitis defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo quum jam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: nam ſæpe videmus
Ipſius in voltu varios errare colores.
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus euros.
Sin maculæ incipient rutilo inmiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbiſque videbis
Fervere. non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neque à terra moneat convellere funem.
At ſi, quum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſilvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, unde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auſter,
Sol tibi ſigna dabit. ſolem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudemque & operta tumeſcere bella.
Ille etiam exſtincto miſeratus Cæſare Romam,

Quum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt ſecula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoq; & æquora ponti,
Obſcænique canes, inportunæque volucres
Signa dabant. quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,
Flammarumque globos, liquefactaque volvere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita ſilentis
Ingens: & ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis: pecudeſque locutæ,
Infandum! ſiſtunt amnes, terræque dehiſcunt,
Et mœſtum inlacrimat templis ebur, æraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſilvas
Fluviorum rex Eridanus, campoſque per omnis
Cum ſtabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibræ adparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſavit: & alte
Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes:
Non alias cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura: nec diri toties arſere cometæ.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:

Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam, & latos Hæmi pingueſcere campos.
Scilicet & tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exeſa inveniet ſcabra robigine pila:
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit inanis:
Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
Dî patrii Indigetes, & Romule, Veſtaque mater,
Quæ Tuſcum Tiberim, & Romana Palatia ſervas,
Hunc ſaltem everſo juvenem ſuccurrere ſeclo
Ne prohibete. ſatis jam pridem ſanguine noſtro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.
Jam pridem nobis cœli te regia, Cæſar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe ubi fas verſum atq; nefas: tot bella per orbem:
Tam multæ ſcelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos: ſqualent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in enſem.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinæ ruptis inter ſe legibus urbes
Arma ferunt: ſævit toto Mars inpius orbe.
Ut, quum carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt in ſpatia, & fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

GEORGICON
LIBER II.

HACTENUS arvorum cultus, & ſidera cœli:
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilveſtria tecum
Virgulta, & prolem tarde creſcentis olivæ.
Huc, pater ô Lenæe, (tuis hic omnia plena
Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager; ſpumat plenis vindemia labris)
Huc, pater ô Lenæe, veni; nudataque muſto
Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipſæ
Sponte ſua veniunt, campoſque & flumina late
Curva tenent: ut molle ſiler, lentæque geneſtæ,

Populus, & glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altæ
Caſtaneæ, nemorumq; Jovi quæ maxuma frondet
Æſculus, atque habitæ Grajis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilva:
Ut ceraſis, ulmiſque: etiam Parnaſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra.
Hos Natura modos primum dedit: his genus omne
Silvarum, fruticumq; viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe viâ ſibi reperit uſus.
Hic plantas tenero abſcidens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidaſque ſudes, & acuto robore vallos:
Silvarumque aliæ preſſos propaginis arcus
Exſpectant, & viva ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ: ſummumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur è ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpe alterius ramos inpune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pirum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite ô, proprios generatim diſcite cultus,
Agricolæ, fructuſque feros mollite colendo:

Neu ſegnes jaceant terræ. juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, ô famæ merito pars maxuma noſtræ,
Mæcenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox. ades, & primi lege littoris oram.
In manibus terræ. non hic te carmine ficto,
Atque per ambages & longa exorſa tenebo.
Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt. tamen hæc quoq; ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſilveſtrem animum: cultuque frequenti
In quaſcumque voces artis, haud tarda ſequentur.
Nec non & ſterilis, quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcentique adimunt fœtus, uruntque ferentem.
Jam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpis avibus prædam fert uva racemos.

Scilicet omnibus eſt labor inpendendus ; & omnes
Cogendæ in ſulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites,
Reſpondent, ſolido Paphiæ de robore myrtus.
Plantis & duræ coruli naſcuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos umbroſa coronæ,
Chaoniique patris glandes : etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero & fœtu nucis arbutus horrida :
Et ſteriles platani malos geſſere valentis :
Caſtaneæ fagos, ornuſque incanuit albo
Flore piri, glandemque ſues fregere ſub ulmis.
Nec modus inſerere atque oculos inponere ſimplex.
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenuis rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus : huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & alte
Finditur in ſolidum cuneis via : deinde feraces
Plantæ inmittuntur : nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos :
Miraturque novas frondis, & non ſua poma.
Præterea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec ſalici, lotoque, neque Idæis cypariſſis.

Nec pingues unam in faciem naſcuntur olivæ,
Orchades, & radii, & amarâ pauſia baccâ,
Pomaque, & Alcinoi ſilvæ : nec ſurculus idem
Cruſtumiis, Syriiſque piris, gravibuſque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos :
Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ :
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ.
Et paſſo Pſythia utilior, tenuiſque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam :
Purpureæ, preciæque. & quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Amineæ vites, firmiſſima vina :
Tmolius adſurgit quibus, & rex ipſe Phanæus,
Argitiſque minor : cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, Dîs & menſis adcepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia, & tumidis, Bumaſte, racemis.
Sed neque quam multæ ſpecies, nec nomina quæ ſint,
Eſt numerus : neque enim numero conprendere refert :
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere quam multæ zephyro turbentur arenæ :
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad litora fluctus.

Nec vero terræ ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur: ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Litora myrtetis lætiſſima: denique apertos
Bacchus amat collis, aquilonem & frigora taxi.
Adſpice & extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſque domos Arabum, dictoſque Gelonos.
Diviſæ arboribus patriæ. ſola India nigrum
Fert ebenum: ſolis eſt turea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, & baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? ubi aëra vincere ſummum
Arboris haud ullæ jactu potuere ſagittæ.
Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſucos, tardumque ſaporem
Felicis mali; quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium late jactaret odorem,

Laurus erat. folia haud ullis labentia ventis:
Flos ad prima tenax. animas & olentia Medi
Ora fovent illo, & ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum ſilvæ, ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaïa pinguis arenis.
Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertêre, ſatis inmanis dentibus hydri;
Nec galeis, denſiſque virûm ſeges horruit haſtis:
Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Inplevere: tenent oleæ armentaque læta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, & maxuma taurus
Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
Hîc ver adſiduum, atque alienis menſibus æſtas:
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
At rabidæ tigres abſunt, & ſæva leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentis;
Nec rapit inmenſos orbis per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe conligit anguis.
Adde tot egregias urbis, operumque laborem,
Tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis:

Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros .
An mare, quod ſupra, memorem, quodq; adluit infra,
Anne lacus tantos ? te, Lari maxume, teque
Fluctibus & fremitu adſurgens, Benace, marino ?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor,
Julia qua ponto longe ſonat unda refuſo,
Tyrrhenuſque fretis inmittitur æſtus Avernis ?
Hæc eadem argenti rivos, æriſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit .
Hæc genus acre virûm Marſos, pubemque Sabellam,
Adſuetumque malo Ligurem, Volſcoſque verutos
Extulit: hæc Decios, Marios, magnoſque Camillos:
Scipiadas duros bello: & te, maxume Cæſar,
Qui nunc extremis Aſiæ jam victor in oris,
Inbellem avertis Romanis arcibus Indum .
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;
Magna virûm: tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontis,
Aſcræumque cano Romana per oppida carmen .
Nunc locus arvorum ingeniis: quæ robora cuique,
Quis color, & quæ ſit rebus natura ferendis .
Difficiles primum terræ, colleſque maligni,
Tenuis ubi argilla, & dumoſis calculus arvis,

Palladia gaudent ſilva vivacis olivæ .
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, & ſtrati baccis ſilveſtribus agri .
At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
Quique frequens herbis & fertilis ubere campus,
Qualem ſæpe cava montis convalle ſolemus
Diſpicere: huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus auſtro,
Et filicem curvis inviſam paſcit aratris:
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentis
Sufficiet Baccho vitis: hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus & auro,
Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta .
Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri,
Aut fœtus ovium, aut urentis culta capellas:
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos .
Non liquidi gregibus ſontes, non gramina deerunt.
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet .
Nigra fere, & preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)

Optuma frumentis. non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra juvencis:
Aut unde iratus ſilvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquaſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis.
At rudis enituit inpulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humilis apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, & nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios æque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumoſque volucris;
Et bibit humorem, &, quum vult, ex ſe ipſa remittit:
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie & ſalſa lædit robigine ferrum,
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos:
Illa ferax oleo eſt: illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, & vicina Veſevo
Ora jugo, & vacuis Clanius non æquus Acerris.
  Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras:
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:

Denſa magis Cereri, rariſſima quæque Lyæo:
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In ſolido puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, & pedibus ſummas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique & vitibus almis
Aptius uber erit; ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, & ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager: glebas cunctantis craſſaque terga
Exſpecta, & validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat)
Tale dabit ſpecimen. tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque prælorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulceſque à fontibus undæ
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ;
At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quæ ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud umquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Lætior. ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,

Neu ſe prævalidam primis oſtendat ariſtis!
Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit,
Quæque levis. promptum eſt oculis prædiſcere nigram,
Et quis cui color: at ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceæ tantum, taxique nocentes
Interdum, aut ederæ pandunt veſtigia nigræ.
His animadverſis, terram multo ante memento
Excoquere, & magnos ſcrobibus concidere montis,
Ante ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quam lætum infodias vitis genus. optima putri
Arva ſolo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At, ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, & quo mox digeſta feratur;
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice ſignant:
Ut, quo quæque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Reſtituant. adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quære prius. ſi pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin, tumulis adclive ſolum colliſque ſupinos,

Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Ut ſæpe ingenti bello quum longa cohortis
Explicuit legio, & campo ſtetit agmen aperto,
Directæque acies, ac late fluctuat omnis
Ære renidenti tellus, nec dum horrida miſcent
Prœlia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum:
Non animum modo uti paſcat proſpectus inanem:
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan & ſcrobibus quæ ſint faſtigia quæras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior ac penitus terræ defigitur arbos,
Æſculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt: inmota manet, multoſque nepotes,
Multa virûm volvens durando ſecula vincit.
Tum fortis late ramos & brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram.
Neve tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites corulum ſere: neve flagella
Summa pete, aut ſumma deſtringe ex arbore plantas:

(Tantus amor terræ) neu ferro læde retuſo
Semina: neve oleæ ſilveſtris inſere truncos.
Nam ſæpe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui, furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora comprendit, frondeſque elapſus in altas
Ingentem cœlo ſonitum dedit: inde ſecutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, & ruit atram
Ad cœlum picea craſſus caligine nubem:
Præſertim ſi tempeſtas à vertice ſilvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi; non à ſtirpe valent, cæſæque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante moveri.
Rura gelu tum claudit hiems: nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem adfigere terræ.
Optima vinetis ſatio, quum vere rubenti
Candida venit avis, longis inviſa colubris:
Prima vel autumni ſub frigora, quum rapidus ſol
Nondum hiemem contingit equis, jam præterit æſtas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile ſilvis:
Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.

Tum pater omnipotens ſecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, fœtus.
Avia tum reſonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, zephyrique tepentibus auris
Laxant arva ſinus: ſuperat tener omnibus humor;
Inque novos ſoles audent ſe germina tuto
Credere: nec metuit ſurgentis pampinus auſtros,
Aut actum cœlo magnis aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, & frondis explicat omnis.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Inluxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim. ver illud erat: ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus euri:
Quum primæ lucem pecudes hauſere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Inmiſſæque feræ ſilvis, & ſidera cœlo.
Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret friguſque caloremque
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quæcumq; premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentis infode conchas:

Inter enim labentur aquæ, tenuiſque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper, atque ingentis pondere teſtæ
Urguerent: hoc effuſos munimen ad imbris:
Hoc, ubi hiulca ſiti findit canis æſtifer arva.
Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Sæpius ad capita, & duros jactare bidentis:
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, & ipſa
Flectere luctantis inter vineta juvencos.
Tum levis calamos, & raſæ haſtilia virgæ,
Fraxineaſque aptare ſudes, furcaſque bicornis:
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Adſueſcant, ſummaſque ſequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,
Parcendum teneris: & dum ſe lætus ad auras
Palmes agit, laxis per purum inmiſſus habenis.
Ipſa acie nondum falcis tentanda, ſed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.
Inde ubi jam validis amplexæ ſtirpibus ulmos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, & ramos conpeſce fluentis.
Texendæ ſepes etiam, & pecus omne tenendum:
Præcipue dum frons tenera inprudenſque laborem:

Cui, ſuper indignas hiemes ſolemque potentem,
Silveſtres uri adſidue capreæque ſequaces
Inludunt, paſcuntur oves avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi:
Præmiaque ingeniis pagos & compita circum
Theſidæ poſuere: atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos ſaluere per utres.
Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni
Verſibus incomtis ludunt, riſuque ſoluto;
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubeſcit vinea fœtu:
Complentur valleſque cavæ ſaltuſque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lanceſque & liba feremus;
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.

Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui numquam exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis
Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Æternum frangenda bidentibus: omne levandum
Fronde nemus; redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Ac jam olim ſeras poſuit quum vinea frondis,
Frigidus & ſilvis aquilo decuſſit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, & curvo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem adtondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto:
Poſtremus metito. bis vitibus ingruit umbra:
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbæ.
Durus uterque labor. laudato ingentia rura:
Exiguum colito. nec non etiam aſpera ruſci
Vimina per ſilvam, & ripis fluvialis arundo
Cæditur, incultique exercet cura ſalicti.
Jam vinctæ vites: jam falcem arbuſta reponunt:
Jam canit extremos effœtus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, pulviſque movendus.
Et jam maturis metuendus Juppiter uvis.
Contra, non ulla eſt oleis cultura: neque illæ

Procurvam exſpectant falcem raſtroſque tenaces,
Quum ſemel hæſerunt arvis, auraſque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, quum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, & gravidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem & placitam paci nutritor olivam.
Poma quoque, ut primum truncos ſenſere valentis,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opiſque haud indiga noſtræ.
Nec minus interea fœtu nemus omne graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytiſi, tædas ſilva alta miniſtrat,
Paſcunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atque inpendere curam?
Quid majora ſequar? ſalices, humileſque geneſtæ,
Aut illæ pecori frondem, aut paſtoribus umbras
Sufficiunt: ſepemque ſatis, & pabula melli.
Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciæque picis lucos: juvat arva videre,
Non raſtris, hominum non ulli obnoxia curæ.
Ipſæ Caucaſio ſteriles in vertice ſilvæ,
Quas animoſi euri adſidue franguntque feruntque,
Dant alios aliæ fœtus: dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupreſſoſque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris

Agricolæ, & pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices fecundæ, frondibus ulmi:
At myrtus validis haſtilibus, & bona bello
Cornus: Ityræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves aut torno raſile buxum
Non formam adcipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non & torrentem undam levis innatat alnus,
Miſſa Pado: nec non & apes examina condunt
Corticibuſque cavis vitioſæque ilicis alveo.
Quid memorandum æque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam cauſſas dedit. ille furentis
Centauros letho domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Inluſaſque auro veſtis, Ephyreïaque æra;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
At ſecura quies, & neſcia fallere vita,
Dives opum variarum; at latis otia fundis,

Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt. illic ſaltus ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adſueta juventus,
Sacra deûm, ſanctique patres: extrema per illos
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.

Me vero primum dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Adcipiant; cœlique vias, & ſidera monſtrent:
Defectus ſolis varios, lunæque labores:
Unde tremor terris: qua vi maria alta tumeſcant
Objicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant:
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ adcedere partes,
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis;
Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes;
Flumina amem ſilvaſque inglorius. ô, ubi campi,
Spercheoſque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta: ô, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas:
Atque metus omnis & inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!

Fortunatus & ille, deos qui novit agreſtis,
Panaque, Silvanumque ſenem, Nymphaſque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum
Flexit, & infidos agitans diſcordia fratres;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Hiſtro:
Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea jura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas, & limina regum:
Hic petit excidiis urbem, miſeroſque Penatis,
Ut gemma bibat, & Sarrano indormiat oſtro.
Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet adtonitus Roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebiſque patrumque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exſilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hinc anni labor: hinc patriam parvoſque nepotes
Suſtinet: hinc armenta boum, meritoſque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,

Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi:
Proventuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande ſues læti redeunt: dant arbuta ſilvæ:
Et varios ponit fœtus autumnus: & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.
Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus: ubera vaccæ
Lactea demittunt: pingueſque in gramine læto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hædi.
Ipſe dies agitat feſtos: fuſuſque per herbam,
Ignis ubi in medio, & ſocii cratera coronant,
Te, libans, Lenæe, vocat: pecoriſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo:
Corporaque agreſti nudant prædura palæſtra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:
Hanc Remus, & frater: ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & ante
Inpia quam cæſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Inpoſitos duris crepitare incudibus enſes.

Sed nos inmenſum ſpatiis confecimus æquor:
Et jam tempus equûm fumantia ſolvere colla.

M:P: ſ.

GEORGICON
LIBER III.

TE quoque, magna Pales, & te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo: vos, ſilvæ amneſque Lycæi.
Cætera, quæ vacuas tenuiſſent carmine mentis,
Omnia jam volgata. quis aut Euryſthea durum,
Aut inlaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas:

Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conſpectus in oſtro
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucoſque Molorchi,
Curſibus & crudo decernet Græcia ceſtu.
Ipſe, caput tonſæ foliis ornatus olivæ,
Dona feram. jam nunc ſollemnis ducere pompas
Ad delubra juvat, cæſoſque videre juvencos:
Vel ſcæna ut verſis diſcedat frontibus; utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victoriſque arma Quirini:
Atque hic undantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac navali ſurgentis ære columnas.
Addam urbis Aſiæ domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum verſiſque ſagittis,
Et duo rapta manu diverſo ex hoſte tropæa,
Biſque triumphatas utroque ab litore gentis.
Stabunt & Parii lapides, ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles, demiſſæque ab Jove gentis
Nomina, Troſque parens, & Trojæ Cynthius auctor.

Invidia infelix Furias amnemque ſeverum
Cocyti metuet, tortoſque Ixionis anguis,
Inmanemque rotam, & non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſilvas ſaltuſque ſequamur
Intactos, tua, Mæcenas, haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. en age, ſegnis
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentis adcingar dicere pugnas
Cæſaris, & nomen famâ tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Cæſar.
Seu quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Paſcit equos; ſeu quis fortis ad aratra juvencos,
Corpora præcipue matrum legat. optuma torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtæ ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis & albo,
Aut juga detrectans; interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior, quæque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Ætas Lucinam, juſtoſque pati hymenæos

Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec fœturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum læta juventas,
Solve mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem.
Optuma quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus;
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne poſt amiſſa requiras,
Anteveni, & ſubolem armento ſortire quotannis.

Nec non & pecori eſt idem dilectus equino.
Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Præcipuum jam inde a teneris inpende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in arvis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
Audet, & ignoto ſeſe committere ponti:
Nec vanos horret ſtrepitus. Illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obeſaque terga:
Luxuriatque toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit: micat auribus, & tremit artus:

Conlectumque premens volvit ſub naribus ignem:
Denſa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cavatque
Tellurem, & ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus, &, quorum Graji meminere poëtæ,
Martis equi bijuges, & magni currus Achilli.
Talis & ipſe jubam cervice effundit equina
Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
Pelion hinnitu fugiens inplevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis
Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectæ.
Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem
Ingratum trahit: &, ſi quando ad prœlia ventum eſt,
Ut quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis,
Incaſſum furit. Ergo animos ævumque notabis
Præcipue: hinc alias artis, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, quum præcipiti certamine campum
Conripuere, ruuntque effuſi carcere currus,
Quum ſpes adrectæ juvenum, exſultantiaque haurit
Corda pavor pulſans: illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis.
Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur

Aëra per vacuum ferri, atque adſurgere in auras.
Nec mora, nec requies. At fulvæ nimbus arenæ
Tollitur: humeſcunt ſpumis, flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ.
Primus Erichthonius currus & quatuor auſus
Jungere equos, rapiduſque rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronii Lapithæ, gyroſque dedere
Inpoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, & greſſus glomerare ſuperbos.
Æquus uterque labor: æque juvenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis & curſibus acrem.
Quamvis ſæpe fuga verſos ille egerit hoſtis,
Et patriam Epirum referat, fortiſque Mycenas;
Neptunique ipſa deducat origine gentem.
His animadverſis inſtant ſub tempus, & omnis
Inpendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
Pubenteſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant,
Farraque; ne blando nequeat ſupereſſe labori;
Invalidique patrum referant jejunia gnati:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondiſque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam curſu quatiunt, & ſole fatigant,

Quum graviter tunſis gemit area frugibus, & quum
Surgentem ad zephyrum paleæ jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, & ſulcos oblimet inertis:
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſque recondat.
Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit. Exactis gravidæ quum menſibus errant,
Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, & acri
Carpere prata fuga, fluvioſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, & plena ſecundum
Flumina: muſcus ubi, & viridiſſima gramine ripa,
Speluncæque tegant, & ſaxea procubet umbra.
Eſt lucos Silari circa ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen aſilo
Romanum eſt, œſtrum Graji vertêre vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſilvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther
Concuſſus, ſilvæque & ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribilis exercuit iras
Inachiæ Juno peſtem meditata juvencæ.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis.
Cetera paſcuntur viridis armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos
Junge pares, & coge gradum conferre juvencos:
Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, & ſummo veſtigia pulvere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, & junctos temo trahat æreus orbis.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi fœtæ
More patrum nivea inplebunt mulctraria vaccæ,
Sed tota in dulcis conſument ubera natos.
  Sin ad bella magis ſtudium, turmaſque feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Piſæ,

Et Jovis in luco currus agitare volantis;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituoſque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, & ſtabulo frenos audire ſonantis.
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, & plauſæ ſonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulſus ab ubere matris
Audeat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Invalidus, & jamque tremens, & jam inſcius ævi.
At, tribus exactis, ubi quarta adceſſerit æſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſque ſonare
Conpoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis, Hyperboreis Aquilo quum denſus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemis, atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altæ campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummæque ſonorem
Dant ſilvæ, longique urguent ad litora fluctus:
Ille volat, ſimul arva fuga, ſimul æquora verrens.
Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito: namque ante domandum
Ingentis tollent animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem & cæci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſervant.
Carpit enim vires paullatim, uritque videndo
Femina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem inlecebris & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantis:
Paſcitur in magna ſilva formoſa juvenca:
Illi alternantes multa vi prœlia miſcent
Vulneribus crebris: lavit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos urguentur cornua vaſto
Cum gemitu. Reboant ſilvæque & longus Olympus.
Nec mos bellantis una ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exſulat oris;
Multa gemens, ignominiam, plagaſque ſuperbi
Victoris; tum, quos amiſit inultus, amores;
Et ſtabula adſpectans regnis exceſſit avitis.

Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura jacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis & carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco: ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, ubi conlectum robur, vireſque refectæ,
Signa movet, præcepſque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus ut, in medio cœpit quum albeſcere ponto,
Longius, ex altoque ſinum trahit; utque volutus
Ad terras, immane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exæſtuat unda
Verticibus, nigramque alte ſubjectat arenam.
Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis: nec funera volgo
Tam multa informes urſi ſtragemque dedere
Per ſilvas. Tum ſævus aper, tum peſſima tigris.
Heu, male tum Libyæ ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor adtulit auras?
Ac neque eos jam frena virûm, neque verbera ſæva,

Non ſcopuli, rupeſque cavæ, atque objecta retardant
Flumina, conreptoſque undâ torquentia montis.
Ipſe ruit, dentiſque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas
Atque hinc atque illinc, humeros ad volnera durat.
Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat cæcâ ſerus freta: quem ſuper ingens
Porta tonat cœli, & ſcopulis inliſa reclamant
Æquora; nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
Atque canum? quid, quæ inbelles dant prœlia cervi?
Scilicet ante omnis furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumſere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montis, & flumina tranant.
Continuoque avidis ubi ſubdita flamma medullis,
Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illæ
Ore omnes verſæ in zephyrum ſtant rupibus altis,
Exceptantque levis auras: & ſæpe ſine ullis
Conjugiis vento gravidæ (mirabile dictu)
Saxa per & ſcopulos & depreſſas convallis

Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque ſolis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluvio contriſtat frigore cœlum.
Hîc demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores, lentum deſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere novercæ,
Miſcueruntque herbas & non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.
Hoc ſatis armentis. Superat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtaſque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor. Juvat ire jugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere ovis, dum mox frondoſa reducitur æſtas:
Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpiſque podagras.
Poſt hinc digreſſus jubeo frondentia capris

Arbuta ſufficere, & fluvios præbere recentis;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem: quum frigidus olim
Jam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non cura nobis leviore tuendæ;
Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.
Denſior hinc ſuboles: hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra;
Læta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſætaſque comantis,
Uſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſilvas, & ſumma Lycei,
Horrentiſque rubos, & amantis ardua dumos.
Atque ipſæ memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, & gravido ſuperant vix ubere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventoſque nivalis,
Quo minus eſt illis curæ mortalis egeſtas,
Avertes: victumque feres, & virgea lætus
Pabula; nec tota claudes fœnilia bruma.
At vero, zephyris quum læta vocantibus æſtas,
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittes.
Luciferi primo cum ſidere frigida rura

Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.
Inde, ubi quarta ſitim cœli conlegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam:
Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos: aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus adcubet umbra.
Tum tenuis dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum. Quum frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit jam roſcida luna,
Litoraque Alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem noctemque, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitiis: tantum campi jacet. Omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque, Amyclæumque canem, Creſſamque pharetram.
Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Injuſto ſub faſce viam quum carpit, & hoſti
Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.

At non, qua Scythiæ gentes, Mæotiaque unda,
Turbidus & torquens flaventis Hiſter arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem,
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta; neque ullæ
Aut herbæ campo adparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
Terra gelu late, ſeptemque adſurgit in ulnas.
Semper hiems, ſemper ſpirantes frigora cauri.
Tum ſol pallentis haud unquam diſcutit umbras:
Nec quum invectus equis altum petit æthera: nec quum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
Concreſcunt ſubitæ currenti in flumine cruſtæ,
Undaque jam tergo ferratos ſuſtinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Æraque diſſiliunt volgo, veſteſque rigeſcunt
Indutæ, cæduntque ſecuribus humida vina,
Et totæ ſolidam in glaciem vertere lacunæ,
Stiriaque inpexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aëre ninguit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
Torpent mole nova, & ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non inmiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Puniceæve agitant pavidos formidine pinnæ:

Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Cædunt, & magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora, totaſque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo Septem ſubjecta trioni
Gens effrena virûm Rhipæo tunditur Euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora ſætis.
Si tibi lanitium curæ; primum aſpera ſilva,
Lappæque tribulique abſint: fuge pabula læta:
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum: plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans: nec tu adſpernata vocantem.
At cui lactis amor, cytiſum, lotoſque frequentis
Ipſe manu, ſalſaſque ferat præſepibus herbas.
Hinc & amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,

Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horiſque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris & ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor:
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed una
Velocis Spartæ catulos, acremque Moloſſum,
Paſce ſero pingui. Numquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum,
Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulſos ſilveſtribus apros
Latratu turbabis agens, montiſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Diſce & odoratam ſtabulis adcendere cedrum,
Galbaneoque agitare gravis nidore chelydros.
Sæpe ſub inmotis præſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit:
Aut tecto adſuetus coluber ſuccedere & umbræ,
Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fovit humum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,

Tollentemque minas & ſibila colla tumentem
Dejice. Jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus, extremæque agmina caudæ
Solvuntur, tardoſque trahit ſinus ultimus orbis.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui dum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum
Vere madent udo terræ, ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripiſque habitans, hîc piſcibus atram
Inprobus ingluviem raniſque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terræque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum, & flammantia lumina torquens
Sævit agris, aſperque ſiti atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum mollis ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
Quum poſitis novus exuviis nitiduſque juventa
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem & linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſſas & ſigna docebo.
Turpis ovis tentat ſcabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu: vel quum tonſis inlotus adhæſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.

Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri
Perfundunt, udiſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura,
Idæaſque pices, & pinguis unguine ceras,
Scillamque, elleboroſque gravis, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os. Alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, aut meliora deos ſedet omina poſcens.
Quin etiam ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Quum furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos æſtus avertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltæ quo more ſolent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli ſuccedere ſæpius umbræ
Videris, aut ſummas carpentem ignavius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſeræ ſolam decedere nocti:
Continuo culpam ferro conpeſce, prius quam

Dira per incautum ſerpant contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit æquore turbo,
Quam multæ pecudum peſtes. Nec ſingula morbi
Corpora conripiunt; ſed tota æſtiva repente,
Spemq; gregemq; ſimul, cunctamq; ab origine gentē.
Tum ſciat, aërias Alpis, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapidis arva Timavi,
Nunc quoque poſt tanto videat deſertaque regna
Paſtorum, & longe ſaltus lateque vacantis.
Hic quondam morbo cœli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Conrupitque lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus:
Rurſus abundabat fluidus liquor: omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo conlapſa trahebat.
Sæpe in honore Deûm medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantis cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactaverat ante ſacerdos,
Inde neque inpoſitis ardent altaria fibris;
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguuntur ſanguine cultri,

Summaque jejuna ſanie infuſcatur arena.
Hinc lætis vituli volgo moriuntur in herbis,
Et dulcis animas plena ad præſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix, ſtudiorum atque inmemor herbæ,
Victor equus, fontiſque avertitur, & pede terram
Crebra ferit: demiſſæ aures: incertus ibidem
Sudor; & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque adtractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos: ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub ægra,
(Di meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & mixtum ſpumis vomit ore cruorem,

Extremoſque ciet gemitus. It triſtis arator,
Mœrentem abjungens fraterna morte juvencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbra altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urguet inertis,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe gravis? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbæ.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boves Junonis, & uris
Inparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre raſtris terram rimantur, & ipſis
Unguibus infodiunt fruges, montiſque per altos
Contenta cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damæ cervique fugaces
Nunc interque canes & circum tecta vagantur.
Jam maris inmenſi prolem, & genus omne natantum

Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit & curvis fruſtra defenſa latebris
Vipera, & adtoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër avibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Præterea jam nec mutari pabula refert,
Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri
Phillyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus.
Sævit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit ante metumque,
Inque dies avidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum & crebris mugitibus amnes,
Arenteſque ſonant ripæ, colleſque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus: nec viſcera quiſquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuvieque pereſa
Vellera, nec telas poſſunt adtingere putris.
Verum etiam inviſos ſi quis tentarat amictus;
Ardentes papulæ, atque inmundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. Nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

GEORGICON
LIBER IV.

PROTINUS aërii mellis cœleſtia dona
Exſequar. Hanc etiam, Mæcenas, adſpice partem.
Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque duces, totiuſque ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & prœlia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria; ſi quem
Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus ſtatioque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hædique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentis adterat herbas.

Abſint & picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropeſque, aliæque volucres;
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſaſque volantis
Ore ferunt dulcem nidis inmitibus eſcam.
At liquidi fontes & ſtagna virentia muſco
Adſint, & tenuis, fugiens per gramina, rivus,
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret.
Ut, quum prima novi ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Tranſverſas ſalices, & grandia conjice ſaxa:
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, & alas
Pandere ad æſtivum ſolem; ſi forte morantis
Sparſerit, aut præceps Neptuno inmerſerit Eurus.
Hæc circum caſiæ virides, & olentia late
Serpilla, & graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſto habeant aditus. Nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.

Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illæ
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, conlectumque hæc ipſa ad munera gluten,
Et viſco & Phrygiæ ſervant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fovêre larem, penituſque repertæ
Pumicibuſque cavis, exeſæque arboris antro.
Tu tamen e levi rimoſa cubilia limo
Ungue fovens circum, & raras ſuperinjice frondis.
Neu propius tectis taxum ſine, neve rubentis
Ure foco cancros, altæ neu crede paludi:
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulſu
Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, ubi pulſam hiemem ſol aureus egit
Sub terras, cœlumque æſtiva luce recluſit;
Illæ continuo ſaltus ſilvaſque peragrant,
Purpureoſque metunt flores, & flumina libant
Summa leves. Hinc neſcio qua dulcedine lætæ
Progeniem nidoſque fovent: hinc arte recentis
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc ubi jam emiſſum caveis ad ſidera cœli
Nare per æſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcuramque trahi vento mirabere nubem;

Contemplator: aquas dulcis, & frondea ſemper
Tecta petunt. Huc tu juſſos adſperge ſapores,
Trita meliſphylla, & cerinthæ ignobile gramen:
Tinnituſque cie, & Matris quate cymbala circum.
Ipſæ conſident medicatis ſedibus: ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint; (nam ſæpe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu)
Continuoque animos volgi & trepidantia bello
Corda licet longe præſciſcere: namque morantis
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter ſe coëunt, penniſque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad prætoria denſæ
Miſcentur, magniſque vocant clamoribus hoſtem.
Ergo, ubi ver nactæ ſudum campoſque patentis,
Erumpunt portis; concurritur; æthere in alto
Fit ſonitus, magnum mixtæ glomerantur in orbem,
Præcipiteſque cadunt. Non denſior aëre grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentis animos anguſto in pectore verſant.
Uſque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,

Aut hos verſa fugâ victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui jactu conpreſſa quieſcent.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamque trahens inglorius alvum.
Ut binæ regum facies, ita corpora plebis.
Namque aliæ turpes horrent: ceu pulvere ab alto
Quum venit, & ſicco terram ſpuit ore viator
Aridus: elucent aliæ, & fulgore coruſcant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis.
Hæc potior ſuboles. Hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.
At quum incerta volant, cœloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabilis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas
Eripe. Non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.

Invitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque avium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinoſque ferens de montibus altis
Tecta ſerat late circum, cui talia curæ:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feracis
Figat humo plantas, & amicos inriget imbris.
Atque equidem, extremo ni jam ſub fine laborum
Vela traham, & terris feſtinem advertere proram;
Forſitan &, pinguis hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Pæſti:
Quoque modo potis gauderent intuba rivis;
Et virides apio ripæ, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentiſque ederas, & amantis litora myrtos.
Namque ſub Oebaliæ memini me turribus altis,
Qua niger humectat flaventia culta Galæſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Jugera ruris erant: nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenaſque premens, veſcumque papaver,
Regum æquabat opes animis; ſeraque revertens

Nocte domum dapibus menſas onerabat inemtis.
Primus vere roſam atque autumno carpere poma,
Et quum triſtis hiems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Æſtatem increpitans ſeram zephyroſque morantis.
Ergo apibus fœtis idem atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella favis: illi tiliæ, atque uberrima pinus:
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramque pirum, & ſpinos jam pruna ferentis,
Jamque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
Verum hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Prætereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque æra ſecutæ,
Dictæo cœli Regem pavere ſub antro.
Solæ communis gnatos, conſortia tecta
Urbis habent, magniſque agitant ſub legibus ævum:
Et patriam ſolæ, & certos novere penatis:
Venturæque hiemis memores æſtate laborem

Experiuntur, & in medium quæſita reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrimam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina. Deinde tenacis
Suſpendunt ceras: aliæ, ſpem gentis, adultos
Educunt fœtus: aliæ puriſſima mella
Stipant: & liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem ſpeculantur aquas, & nubila cœli:
Aut onera adcipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum, fucos, pecus a præſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina maſſis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Adcipiunt redduntque, alii ſtridentia tinguunt
Æra lacu: gemit inpoſitis incudibus Ætna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, ſi parva licet conponere magnis,
Cecropias innatus apes amor urguet habendi,
Munere quamque ſuo. Grandævis oppida curæ,
Et munire favos, & dædala fingere tecta.
At feſſæ multa referunt ſe nocte minores,

Crura thymo plenæ: paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nuſquam mora. Rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit ſonitus, muſſantque oras & limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſoſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluvia inpendente recedunt
Longius, aut credunt cœlo adventantibus Euris:
Sed circum tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſuſque brevis tentant, & ſæpe lapillos,
Ut cumbæ inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fœtus nixibus edunt:
Verum ipſæ e foliis natos & ſuavibus herbis
Ore legunt: ipſæ regem parvoſque Quirites
Sufficiunt, aulaſque, & cerea regna refingunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam ſub faſce dedere.

Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamvis anguſti terminus ævi
Excipiat: (neque enim plus ſeptuma ducitur æſtas)
At genus inmortale manet, multoſque per annos
Stat Fortuna domus, & avi numerantur avorum.
Præterea regem non ſic Ægyptos, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes,
Obſervant. Rege incolumi mens omnibus una eſt:
Amiſſo rupere fidem; conſtructaque mella
Diripuere ipſæ, & crates ſolvêre favorum.
Ille operum cuſtos: illum admirantur, & omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſæpe adtollunt humeris, & corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per volnera mortem.
His quidam ſignis atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinæ mentis, & hauſtus
Ætherios dixere. Deum namque ire per omnis
Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenuis naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cœlo.
Si quando ſedem auguſtam, ſervataque mella

Theſauris relines, prius hauſtu ſparſus aquarum
Ora fove, fumoſque manu prætende ſequacis.
Bis gravidos cogunt fœtus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, & Oceani ſpretos pede repulit amnis:
Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas cœlo deſcendit in undas.
Illis ira modum ſupra eſt, læſæque venenum
Morſibus inſpirant, & ſpicula cæca relinquunt
Adfixæ venis, animaſque in volnere ponunt.
Sin duram metues hiemem, parceſque futuro,
Contuſoſque animos, & res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſque recidere inanis
Quis dubitet? nam ſæpe favos ignotus adedit
Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis:
Inmuniſque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro inparibus ſe inmiſcuit armis;
Aut dirum tineæ genus, aut inviſa Minervæ
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.
Quo magis exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Complebuntque foros, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo,

Quod jam non dubiis poteris cognoscere signis;
Continuo est ægris alius color: horrida voltum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavæque fame & contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
Frigidus ut quondam silvis inmurmurat Auster:
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis;
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem,
Arentisque rosas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel psythia passos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, & grave olentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse: sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ.
Sæpe Deûm nexis ornatæ torquibus aræ.

Asper in ore sapor. Tonsis in vallibus illum
Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone canistris.
  Sed si quem proles subito defecerit omnis,
Nec, genus unde novæ stirpis revocetur, habebit;
Tempus & Arcadii memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo cæsis jam sæpe juvencis
Insincerus apes tulerit cruor. Altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
Adcolit effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura faselis;
Quaque pharetratæ vicinia Persidis urguet,
Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena,
Et diversa ruens septem discurrit in ora
Usque coloratis amnis devexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio jacit arte salutem.
Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus. Hunc angustique imbrice tecti,
Parietibusque premunt artis, & quatuor addunt,
Quatuor a ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris

Multa reluctanti obſuitur, plagiſque peremto
Tunſa per integram ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiaſque recentis.
Hoc geritur, zephyris primum inpellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo: mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis magis aëra carpunt:
Donec, ut æſtivis effuſus nubibus imber,
Erupere; aut ut, nervo pulſante ſagittæ,
Prima leves ineunt ſi quando prœlia Parthi.
Quis Deus hanc, Muſæ, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingreſſus hominum experientia cepit?
Paſtor Ariſtæus fugiens Peneïa Tempe,
Amiſſis (ut fama) apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput adſtitit amnis,
Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclara ſtirpe Deorum,
(Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbræus Apollo)
Inviſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri

Pulſus amor? quid me cœlum ſperare jubebas?
En etiam hunc ipſum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, & ipſa manu felicis erue ſilvas;
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſis:
Ure ſata, & validam in vitis molire bipennem;
Tanta meæ ſi te ceperunt tædia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit. Eam circum Mileſia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla:
Neſæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores;
Clioque & Beroë ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
Atque Ephyre, atque Opis, & Aſia Deïopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martiſque dolos, & dulcia furta;
Aque Chao denſos divûm numerabat amores.
Carmine quo captæ, dum fuſis mollia penſa

Devolvunt, iterum maternas inpulit auris
Luctus Aristæi, vitreisque sedilibus omnes
Obstupuere: sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summa flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror; ipse tibi tua maxima cura
Tristis Aristæus Penei genitoris ad undam
Stat lacrimans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percussa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divom
Tangere, ait: simul alta jubet discedere late
Flumina, qua juvenis gressus inferret. At illum
Curvata in montis faciem circumstetit unda,
Adcepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
Jamque domum mirans genetricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantis,
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum,
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diversa locis, Phasimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluenta,
Saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caïcus,
Et gemina auratus taurino cornua voltu
Eridanus: quo non alius per pinguia culta

In mare purpureum violentior effluit amnis.
Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, & gnati fletus cognovit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontis
Germanæ, tonsisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant mensas, & plena reponunt
Pocula. Panchæis adolescunt ignibus aræ.
Et mater, Cape Mæonii carchesia Bacchi:
Oceano libemus, ait. Simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
Centum quæ silvas, centum quæ flumina servant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
Ter flamma ad summum tecti subjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa:
Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
Cæruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus patriamque revisit
Pallenen. Hunc & Nymphæ veneramur, & ipse
Grandævus Nereus. Novit namque omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est: inmania cujus
Armenta, & turpis pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem

Expediat morbi cauſam, eventuſque ſecundet.
Nam ſine vi non ulla dabit præcepta, neque illum
Orando flectes: vim duram & vincula capto
Tende. Doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios quum ſol adcenderit æſtus,
Quum ſitiunt herbæ, & pecori jam gratior umbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab undis
Se recipit; facile ut ſomno adgrediare jacentem.
Verum ubi correptum manibus vincliſque tenebis;
Tum variæ eludent ſpecies atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſuſque draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnis,
Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina ſomno.
Hæc ait, & liquidum ambroſiæ diffundit odorem:
Quo totum nati corpus perduxit. At illi
Dulcis compoſitis ſpiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos;

Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit objice ſaxi.
Hic juvenem in latebris averſum a lumine Nympha
Conlocat: ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Jam rapidus torrens ſitientis Sirius Indos,
Ardebat; cœlo & medium ſol igneus orbem
Hauſerat. Arebant herbæ, & cava flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Quum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat. Eum vaſti circum gens humida ponti
Exſultans rorem late diſperſit amarum.
Sternunt ſe ſomno diverſæ in litore phocæ.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper ubi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet:
Cujus Ariſtæo quoniam eſt oblata facultas,
Vix defeſſa ſenem paſſus conponere membra,
Cum clamore ruit magno, maniciſque jacentem
Occupat. Ille ſuæ contra non inmemor artis,
Omnia tranſformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:

Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domus? quidve hinc petis? inquit. At ille:
Scis, Proteu, ſcis ipſe: neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. Deûm præcepta ſecuti
Venimus hinc lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad hæc vates vi denique multa
Ardentis oculos intorſit lumine glauco,
Et graviter frendens, ſic fatis ora reſolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ.
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas, ni fata reſiſtant,
Suſcitat; & rapta graviter pro conjuge ſævit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Inmanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore ſupremos
Inplerunt montis. Flerunt Rhodopeiæ arces,
Altaque Pangæa, & Rheſi Mavortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, & Actias Orithyia.
Ipſe cava ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te, dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maniſque adiit, Regemque tremendum,

Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu conmotæ Erebi de ſedibus imis
Umbræ ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in foliis avium ſe millia condunt,
Veſper ubi, aut hibernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimûm heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Inpoſitique rogis juvenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis unda
Adligat, & novies Styx interfuſa coërcet.
Quin ipſæ ſtupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, cæruleoſque inplexæ crinibus anguis
Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis.
Jamque pedem referens caſus evaſerat omnis,
Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:
Quum ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicenque ſuam jam luce ſub ipſa
Inmemor, heu, victuſque animi reſpexit. Ibi omnis
Effuſus labor, atque inmitis rupta tyranni
Fœdera, terque fragor ſtagnis auditus Avernis.
Illa, Quis & me, inquit, miſeram, & te perdidit, Orpheu?

Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Jamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,
Invalidaſque tibi tendens, heu non tua, palmas!
Dixit. Et ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Conmixtus tenuis, fugit diverſa: neque illum,
Prenſantem nequicquam umbras, & multa volentem
Dicere, præterea vidit: nec portitor Orci
Amplius objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu Manis, qua Numina voce moveret?
Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſis
Rupe ſub aëria deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, & gelidis hæc evolviſſe ſub antris,
Mulcentem tigris, & agentem carmine quercus.
Qualis populea mœrens Philomela ſub umbra
Amiſſos queritur fœtus; quos durus arator
Obſervans nido inplumis detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis late loca queſtibus inplet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaïmque nivalem,
Arvaque Rhipæis numquam viduata pruinis

Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querens. Spretæ Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra Deûm, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmorea caput a cervice revolſum,
Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipſa & frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen! anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus: & ſe jactu dedit æquor in altum.
Quaque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:
Nate, licet triſtis animo deponere curas.
Hæc omnis morbi cauſſa: hinc miſerabile Nymphæ,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. Tu munera ſupplex
Tende petens pacem, & faciles venerare Napæas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycei,
Delige, & intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra Dearum
Conſtitue, & ſacrum jugulis demitte cruorem:

Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere cæſa,
Et nigram mactabis ovem, lucumque reviſes.
Haud mora: continuo matris præcepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem cervice juvencas.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
Hîc vero ſubitum ac dictu mirabile monſtrum
Adſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis;
Inmenſaſque trahi nubes: jamque arbore ſumma
Confluere, & lentis uvam demittere ramis.
 Hæc ſuper arvorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis otî:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICON LIBER IV. EXPLICITUS.

B Nr 528629
8000,-